

Egy elfeledett ünnep

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 10. évfordulója Magyarországon

(Bevezetés) Hazánkban 1954. december 21-én köszöntöttük az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 10. évfordulóját. A kommunista hatalom megszerte, de különösen az Ideiglenes Nemzetgyűlés létrejöttének helyszínén, Debrecenben pompás ünnepeket szervezett, dacára annak, hogy az említett törvényhozó testület ugyan a szovjet fegyverek árnyékában, de mégiscsak a totális fordulat, a szélsőbaloldali diktatúra bevezetése *előtt* ült össze. Az Ideiglenes Nemzetgyűlésben – a Magyar Kommunista Párt képviselői mellett – más pártok: a Szociáldemokrata Párt, a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, sőt, a Polgári Demokrata Párt képviselői is ott ültek, illetve képviseltették magukat a hazai szakszervezetek és néhány független jelölt is. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja volt a sztálinista Gerő Ernő éppúgy, mint a szovjetek által elhurcolt kisgazda politikus Kovács Béla, a parasztpárti „társutas” Erdei Ferenc, Valentiny Ágoston, az MKP által utóbb félreállított szociáldemokrata politikus, vagy épp az évek múltán reformerré vált kommunista Nagy Imre, a későbbi miniszterelnök. Vagyis ez még a koalíciós korszak volt. Ám ennek ellenére az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulását tíz esztendővel később, az egypártrendszer keretei között, fényes külsőségek közepette köszöntötték, olyan pompával, melyre sem előtte, sem azt követően nem volt példa. Mi történt igazából? Miért volt kiemelkedően fontos egy többpárti törvényhozó testület megalakulása tíz esztendő múltán, az egypártrendszerben? Mi állt az Ideiglenes Nemzetgyűlés méltatásának háttérben? Többek közt e kérdésekre keresem a választ. Emellett persze az ünnepi évforduló apropójáról, 1944. december 21-ről, illetve az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásáról, a megalakulás történelmi háttéréről sem feledkezem meg. Kezdjük is mindjárt ezzel!

(Történelmi előzmények: Magyarország német megszállása, a nyilasok rémuralma, az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása 1944 decemberében) Hazánkat 1944 tavaszán a náci Németország csapatai megszállták. Miután Hitler számára egyértelművé vált, hogy a magyar politikai elit egy része – élén Horthy Miklós kormányzóval és Kállay Miklós miniszterelnökkel – abba kívánja hagyni a háborút, s legalábbis az angolszász szövetségesekkel békét óhajt kötni, csak idő kérdése volt, hogy Magyarország mikor válik német befolyási övezetből megszállt országgá. A német bevonulásra végül 1944. március 19-én került sor, a megszállást követően pedig hazánk a nemzetiszocialista politika játékszerévé, egy véres és vesztes háború eszközévé vált.¹ A megszállást követően letartóztatások, deportálások kezdődtek. A náci hódítók a velük együttműködő kollaboránsokkal karöltve leszámoltak vélt vagy valós politikai ellenfelekkel éppúgy, mint a hazai zsidósággal, melynek nagy részét 1944 tavaszán, nyarán német koncentrációs táborokba szállították, illetve meggyilkolták.²

1944. október 15-ét, Horthy Miklós elvetélt kiugrási kísérletét követően még rosszabbra fordult a helyzet. Szálasi Ferenc és az általa vezetett Nyilaskeresztes Párt 1944. október 16-án magához ragadta a hatalmat, s Németország támogatásával totális rémuralmat valósított meg. Igaz, a nyilasok országlása viszonylag rövid ideig

tartott, de annál nagyobb kárt okozott. A Szálasi-kormány már a hatalomátvétel után szinte azonnal totális mozgósítást rendelt el, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy 14 és 70 év között *mindenki* munkaszolgálatra lett kötelezve. Igaz, a nyilas vezetés egyik legfontosabb célját, hogy az előretörő szovjet hadsereg elől a lakosság egésze kitelepüljön, nem tudta elérni. A zűrzavaros körülmények erre nem adtak lehetőséget, de a közalkalmazottak, a köztisztviselők többsége, a nyilas párttagok, a rendszer szimpatizánsai, illetve az erre mégiscsak rávettek, rákényszerítettek, összességében több százezer ember így is áttelepült először az ország nyugati felébe, majd sokan közülük Németországba. Mindeközben a nemzeti vagyon egy jelentős részét, szintén, Németországba szállították. Gyárak, üzemek, sőt egész iparágak települtek át nyugati szomszédunkhoz, de német „barátaink” lett nyersanyagaink, élelmiszerkészletünk, műkincseink jelentős része is. Talán mondani sem kell, hogy a zsidóság elleni atrocitások is tovább folytak. Vérengzések, Dunába lövetések kísérték a szélsőjobboldali rezsim mindennapjait, bár Szálasi – nem humanitárius okokból, inkább cinikus megfontolásból – ellene volt annak, hogy a megmaradt zsidóság egészét azonnal német haláltáborokba szállítsák, ehelyett a nyilasok inkább az éheztetést, az itthoni kényszermunkát, illetve a nyugat felé tartó halálmeneteket preferálták. A pusztulás közepette a diktatúrának a politikai ellenfelekkel való leszámolásra is volt gondolja. Nem csupán Bajcsy-Zsilinszky Endrének jutott szörnyű sors osztályrészül, de minden olyan ellenállónak: férfinak, nőnek, civilnek és katonának, aki a szélsőséges diktatúra ellen fellépett. Végül, de nem utolsósorban ott volt a szélsőjobboldali ideológia, illetve Szálasi Ferenc megalomániája. Szálásinak már jóval hatalomra kerülését megelőzően személyes meggyőződésévé, vagyis inkább rögzisméjévé vált, hogy ő Magyarország leginkább rátermett politikusa, illetve az általa képviselt hungarizmus a legjobb eszme nem csupán hazánk, de az *egész világ* számára. Szálasi mániákus gondolkodását mutatja, hogy 1944. november 4-én „nemzetvezetővé” nyilvánította magát, igaz, hívei, alárendeltjei, nyilas „testvérei” már november 4-ét megelőzően is félistenként imádták, s benne látták az ország egyetlen igazi megmentőjét.³ „*Szálasi Ferenc vezetése alatt elindult győzelmes útján a Hungarizmus, amelynek céljában a Hungarista Magyar Birodalom áll.*” – hirdette Kemény Gábor nyilas külügyminiszter híres-hírhedt 1944. október 17-i rádióbeszédében.⁴ Az ilyen ostoba szövegek persze nem állították meg a szovjet Vörös Hadsereget. A szovjetek 1944 októberében már az ország szívében jártak, sőt, kézzelfogható közelségbe kerültek Budapesthez is. Igaz, a főváros ostromára, illetve az ostrom kezdetére még december végéig várni kellett, nem beszélve arról, hogy a „hungarista birodalomnak” is csak 1945 tavaszán lett teljesen vége, azt követően, hogy a szovjet csapatok kiverték az ország területéről a német megszállókat.

Nem mintha ezzel a szabadság kora jött volna el! A magyar állami szuverenitást a szovjetek ugyanis a háborút követően sem állították helyre. Nem beszélve arról, hogy már a háború idején is rablások, gyilkosságok és nemi erőszak kísérte mindenütt a szovjet Vörös Hadsereg útját, vagyis – minden későbbi állítással ellentétben – hazánk 1944–45-ben egy kétszeresen megszállt, legyőzött, kifosztott ország volt, nem pedig egy felszabadított állam. Igaz, nem kommunista állam. Sztálin, illetve a szovjet vezérkar ugyanis eleinte még nem óhajtotta az ország szovjet mintára történő átalakítását. Épp ellenkezőleg! A Szovjetunió a háború idején a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot s az Ideiglenes Nemzetgyűlést preferálta, illetve egy olyan koalíciós kormányzást támogatott, melyben a Magyar Kommunista Párt a Függetlenségi Front többi pártjával: a Független Kisgazdapárttal, Szociáldemokrata Párttal, a Nemzeti Parasztpárttal és a Polgári Demokrata Párttal együttműködve, s nem a hatalmat kisajátítva kormányoz.

Ugyanakkor a háború befejezésével, illetve a hidegháború kibontakozásával párhuzamosan a „szép demokrácia” fokozatosan megszűnt, az 1947–48-as fordulatot követően pedig – más kelet-európai országokhoz hasonlóan – hazánkban is egy szélsőbaloldali diktatúra épült ki.

Ami az Ideiglenes Nemzetgyűlés történelmi szerepét illeti ez a testület megalakulásakor 230 főből állott, s elsőként 1944. december 21-én ült össze Debrecenben, a Református Kollégiumban.⁵ „Az ideiglenes nemzetgyűlés előkészítő bizottsága nevében szeretettel üdvözlöm az ősi kollégium falai között megjelent megbízottakat. Templomba hívtuk a magyar nép megbízottait, templomba, amely az Isten dicsőségének és magasztalásának csarnoka, de amelynek falai között a magyar szabadság lángjai lobogtak és a magyar szabadság lánglelkű apostolai szóltak a magyar nemzethez és az egész világhoz.” – e szavakkal köszöntötte Vásáry István kisgazdapárti politikus, az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottságának elnöke a jelenlévőket.⁶ A nyitást, illetve a kötelező formásokat követően az Ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztotta elnökét Zsedényi Béla személyében.⁷ Nem sokkal ezután Juhász Nagy Sándort és Sántha Kálmánt, az Ideiglenes Nemzetgyűlés két pártonkívüli képviselőjét alelnökké választották, majd – Balogh István kisgazda politikus előterjesztése nyomán – az Ideiglenes Nemzetgyűlés szótartot intézett a nemzethez, illetve a világ népeire. „1944 december 21-én Debrecenben a magyar függetlenségi eszme ősi várában összegyűltek a magyar nép hivatott képviselői, hogy megalkossák az ideiglenes nemzetgyűlést.” – így szólt a szöveg első mondata.⁸ A második mondat pedig így: „Ezer sebből vérző, végveszélybe került hazánk megmentésére rendkívüli erőfeszítésre van szükség.”⁹ Például „Fegyverszünetet kell kötnünk a győztes szövetséges hatalmakkal (Úgy van!), a Szovjetunióval, Angliával, az Északamerikai Egyesült Államokkal! (Általános helyeslés.)”¹⁰ Azután „Nem szabad ölbetett kézzel néznünk, hogy a magyar hazát egyedül az orosz hadsereg szabadítsa fel a német járom alól. (Úgy van!)”¹¹ Az új hatalom képviselői úgy vélték: „A szabadságot, a függetlenséget csak akkor érdemeljük meg igazán, ha magunk is cselekvően, minden erőnkkel kivesszük részünket a saját felszabadításunkból.”¹² Mindezekkel párhuzamosan „Ujjá kell építeni a romokban heverő Magyarországot.”¹³ Igaz, ígérte a Nemzetgyűlés, „Biztosítjuk a magántulajdon sértetlenségét, mint társadalmi és gazdasági berendezkedésünk alapját.”¹⁴ ugyanakkor az új törvényhozó testület már ott, akkor kimondta, hogy ez a földtulajdonra nem vonatkozik. „Földreformot akarunk! (Éljenzés.) Földhöz juttatunk sok százezer földnélküli és szegény parasztot, hogy gyarapítsuk a magyar nemzeti erőt és évszázadokra megszilárdítsuk a demokratikus magyar államrendet.”¹⁵ A Nemzetgyűlés felszólította a nyilas uralom alatt élőket: „Ne engedelmességedet a bitorló Szálasi-kormányra. (Felkiáltások: Pfiuj! Le vele!)”¹⁶ A magyar katonákat pedig arra biztatták: „Honvédek! Nincs más parancs számotokra, mint a nemzet parancsa! Az Ideiglenes Nemzetgyűlés a nemzet nevében parancsolja: fordítsátok fegyvereteket a német elnyomók ellen, támogassátok a felszabadító Vörös Hadsereget, csatlakozzatok a magyar szabadságharchoz, a szerveződő új magyar nemzeti haderőhöz!”¹⁷ „Éljen az erős, független, demokratikus Magyarország!” – e szavakkal zárult a szöveg,¹⁸ melyet aztán „(Hosszantartó viharos taps és lelkes éljenzés.)” kísért, legalábbis ha hihetünk a december 21-i ülésről készült jegyzőkönyvnek.¹⁹

Mely azt is rögzítette, hogy az ünnepélyes szöveg után egy rövid szünet következett, majd Miklós Béla vezérezredes, pártonkívüli nemzetgyűlési képviselő kért és kapott szót. Történelmi jelentőségű beszédében leszögezte: „Magyarország jövő sorsának alakulása attól függ, milyen mértékben veszünk részt a rabló hitleristák és a hazáruoló nácibérencek kiverésében. (Úgy van!)”²⁰ Ezzel összefüggésben Miklós Béla bejelentette:

„A magyar honvédség újbóli felállítására az előkészítő munka az orosz parancsnoksággal egyetértésben már megkezdődött. (Zajos taps és éljenzés.) Ezt a munkát Vörös János vezéreztetésben már megkezdődött. (Zajos taps és éljenzés.)”²¹ Miklós Béla azt is egyértelművé tette, hogy „Az új magyar honvédség magyar és demokratikus szellemben alakul meg.”²² Ugyanakkor a vezéreztetés – a demokráciát egészen sajátosan értelmezve – azt sem mulasztotta el leszögezni, hogy „Népi és demokratikus országot akarunk felépíteni, mentesen a Szálasi-féle hazaárulóktól és megtisztítva a hazaáruló németiségtől (Egy hang: Ki velük!), amely mindent lekicsinyelve ami magyar, kérkedve állott a hitlerista rablók szolgálatába...”²³ A katonai vezető értékítélete szerint a hazai németiség „...elárulta azt a Magyarországot, amely neki otthont adott, amikor vándorbottal a kezében és batyúval a hátán jött be a gazdag magyar vidékekre letelepedni. (Egy hang: Deportálni őket!)”²⁴ Vagyis a szónok is jogosnak tartotta a kollektív büntetést, csecsemőtől az aggastyánig, minden német ellen. Igaz, Miklós Béla konkrétan nem beszélt kitelepítésről, „csupán” arról szólt, hogy „megtisztítjuk” az országot az „árulóktól”; ám a „Ki velük!”, illetve „Deportálni őket!” bekiabálások már egyértelműen jelezték a hazai német nemzetiség jelentős részének későbbi sorsát, vagyis a kirekesztést, a megbélyegzést, illetve az ország megmaradva Miklós Béla vezéreztetés mondanivalóját a következő gondolatokkal zárta: „A mondottakon kívül még sok-sok feladatot kell a magyar nemzetnek megoldania, hogy jóvátegye a mult bűneit a dolgozó magyar társadalommal szemben. Nemzetünk csak akkor lesz képes erre a felemelkedésre, ha minden igaz magyar hazafi, vallásra, párt- és társadalmi állásra való tekintet nélkül, teljes egyetértésben, keztefogva és szoros összeműködésben áll az országépítés szolgálatába. Eljen a független, boldog, demokratikus Magyarország! (Viharos taps és éljenzés.)”²⁶

Miklós Béla beszédét követően az Ideiglenes Nemzetgyűlés pártjainak képviselői szólaltak fel. A Független Kisgazdapárt nevében Eröss János arról szónokolt, hogy pártja minden támogatást megad a megalakuló új ideiglenes nemzeti kormánynak. Miklós Bélához hasonlóan a legfontosabb feladatnak a náci és a nyilas befolyás megszüntetését, egy új Magyarország megeremtését tartotta. Ami a kormánynak nyújtott támogatást illeti, Eröss János kijelentette: „Amikor ez az ideiglenes nemzetgyűlés ilyen vészesen nehéz és terhes feladatokat ruház egy megalakuló kormányzatra, a Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt ennek a feladatnak megoldásában minden felhatalmazást fenntartás nélkül és már eleve biztosít a megalakuló kormányzat számára, mert bennünk él a tudat, hogy végre magyar fogja a magyart vezetni és felelőtlenül, tudatlanul, oktalanul soha.”²⁷ Eröss a Független Kisgazdapárt nevében az MKP-nak is partnerséget ajánlott. „A Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt képviselője bejelentem, hogy pártszervezésünket egy igazabb, valóban széles és valóban demokratikus alapú Magyarország felépítése érdekében folytatni fogjuk. Ebben a munkánkban minden más politikai pártnak, amely demokratikus és amely legalább annyit, vagy többet is akar, mint mi, bajtársként nyújtjuk kezünket és mindenkor a tisztességes együttműködést ajánljuk fel, egymás megbecsülésével, amit annyival könnyebben teszünk, mert a mi pártunk eddig is a Szociáldemokrata Párttal pártszövetségben állott, de ugyanezt az ajánlatot tesszük a megalakult Kommunista Pártnak is...” – fogalmazott a kisgazdapárti politikus.²⁸

Eröss János felszólalását követően a kommunisták nevében Gerő Ernő tartott beszédet. „Tisztelt Nemzetgyűlés! Tisztelt Kiküldött Urak! A Magyar Kommunista Párt nevében (Zajos taps és éljenzés.), mely nem ma, hanem nagyon régen alakult (Úgy van!), mely képviseli a munkásság, a szegény parasztság, a dolgozó nép, az egész nemzet érdekeit, üdvözlöm az ide-

iglenes nemzetgyűlés létrejöttét. Felhasználom az alkalmat arra, hogy a párt nevében elfogadjam azt a jobbot, amelyet a Független Kisgazda Párt előttem szólott képviselője felajánlott a mi pártunknak is, egyetemben a többi demokratikus pártokkal. (Éljenzés.)” – kezdte beszédét Gerő.²⁹ Ezt követően a kommunista politikus először az Ideiglenes Nemzetgyűlést jelentőségét méltatta, majd pártja történelmi szerepéről beszélt. Gerő kijelentette: „A Magyar Kommunista Pártnak egy negyedszázad óta most van először alkalma rá, hogy az országgyűlésben szavát hallassa. (Éljenzés.) Első kijelentése, amellyel pártunk e tribünről a magyar nép elé lép, az, hogy a Magyar Kommunista Párt politikája magyar, demokratikus, nemzeti politika. (Viharos taps és éljenzés.) Az elmúlt negyedszázad pártunk számára az üldöztetéseknek csaknem végtelen sorozatát jelentette. [...] A Magyar Kommunista Párt büszke rá, hogy a legszörnyűbb üldöztetések közepette, amikor még sokaktól meg nem értve azok közül, akikkel ma együttaladunk, törhetetlenül küzdött a magyar nemzeti ügyért és elsőnek emelte magasba a nemzeti összefogás, a Magyar Függetlenségi Front, a magyar szabadságharc lobogóját. (Úgy van! – Taps.)”³⁰ Gerő a múlt mellett a jövőről sem feledkezett meg. A kommunista politikus korabeli értékítélete szerint csakis egy új, demokratikus alapokra helyezett Magyarországnak volt, lehetett esélye a jövőre nézve. S, hogy „Mit jelent demokratikus alapokra helyezni a mai Magyarországot?”³¹ Gerő Ernő saját kérdésére így válaszolt: „A Magyar Kommunista Párt véleménye az, hogy hazánkban nem lehet igazi demokrácia mindaddig, amíg nem oldjuk meg a magyar társadalom évszázadok óta vajudó, immár égetően sürgőssé vált kérdését: a földkérdést. (Úgy van! Taps.)”³² Gerő szerint mindenképpen „Földhöz kell juttatni sok százezer nincstelen földmunkást, mezőgazdasági cselédet, zsellért.”³³ illetve „Ki kell egészíteni a nagyszámú törpe- és kisbirtokot, hogy életképes kisgazdaságokká váljanak...”³⁴ A földkérdés rendezése mellett a kommunisták szónoka más problémákra is kitért. Például a külpolitikára. Gerő szerint: „Nincs magyar demokratikus külpolitika, amely ne ott kezdené el a politikát, hogy egyszersmindenkorra szakít a német orientációval és átorientálódik azokra a nemzetekre, amelyek érdekeltek abban, hogy gátat vessenek a német terjeszkedésnek. (Úgy van!)”³⁵ A kommunista képviselő beszédét végül a következő gondolatokkal zárta: „Tisztelt Ideiglenes Nemzetgyűlés! A beterjesztett szót az a Magyar Kommunista Párt véleménye szerint teljesen helyesen értékeli a magyar helyzetet és mutatja meg azt az utat, mely kivezet a mai nemzeti szerencsétlenségből. Ezért a Magyar Kommunista Párt teljes egészében elfogadja a beterjesztett szót és hozzájárul ehhez, mint olyan dokumentumhoz, amely irányt mutat az egész magyar nemzet életében. (Viharos taps.)”³⁶

Gerő beszédét követően az Ideiglenes Nemzetgyűlés más képviselői is hitet tettek a koalíciós kormányzás és a demokratikus átalakulás szükségessége mellett.³⁷ Másnap, december 22-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés második ülésén pedig napirendre került „...az ideiglenes kormány megalakítása céljából kiküldendő politikai bizottság megválasztása.”³⁸ Nem mellesleg még aznap, megválasztották magát az Ideiglenes Nemzeti Kormányt is. A pártközi egyeztetések nyomán – a szovjetek jóváhagyása mellett – Miklós Béla vezérekes lett a miniszterelnök. A parasztpárti, de kommunista párttagsággal is rendelkező Erdei Ferencet belügyminiszterré, Vásáry István kisgazda politikust pénzügyminiszterré, Gyöngyösi János kisgazdapárti képviselőt külügyminiszterré, az akkor még pártonkívüli, később a Polgári Demokrata Pártot vezető gróf Teleki Gézá, a tragikus sorsú Teleki Pál fiát vallás- és közoktatásügyi miniszterré, a pártonkívüli Vörös Jánost honvédelmi miniszterré, az MKP-t képviselő Nagy Imrét pedig földművelésügyi miniszterré választották. A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter Gábor József, kommunista politikus lett. A szociáldemokraták megkapták az igazságügyi és az iparügyi tárcát. A szociáldemokrata Valentiny Ágoston lett az

igazságügy-miniszter, az iparügyekért Takács Ferenc lett a felelős. A közellátásügyi miniszteri tisztséget Faragho Gábor vezérezredes, pártonkívüli politikus kapta. Népjelölti miniszterré Molnár Erik kommunista politikust nevezték ki, bár ő hivatalosan pártonkívüliként kapta a tárcát. A kormány megválasztását és az új kabinet tagjainak fogadalmotételét követően a miniszterelnök felolvasta az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyilatkozatát, mely nyilatkozat a náci megszállók elleni harcra buzdított, illetve egy demokratikus Magyarország megteremtésére tett ígéretet; továbbá azt is leszögezte: „*A magyar nép akarátát érvényre juttatva, az ideiglenes nemzeti kormány legsürgősebb feladatának tekinti, hogy haladéktalanul fegyverszünetet kössön a Szovjetunióval és mindazokkal a szabadságszerető országokkal, amelyekkel Magyarország hadiállapotban van.*”³⁹ A nyilatkozat felolvasását követően Miklós Béla a következő szavakkal fordult a Nemzetgyűléshez: „*Tisztelt Ideiglenes Nemzetgyűlés! A kormány nevében kérem az ország ügyeinek vezetésére a felhatalmazás megadását*”⁴⁰ A válasz pedig „*(Felkiáltások mindenfelől: Megadjuk! Megadjuk! – Zajos taps.)*” volt.⁴¹ Nem mellesleg a későbbiekben, közvetlenül az Ideiglenes Nemzetgyűlés második ülésnapjának berekesztése előtt, a törvényhozó testület ismét hitet tett az Ideiglenes Nemzeti Kormány mellett. „*Elnök: Határozatlanul kimondom, hogy az ideiglenes nemzetgyűlés örömmel veszi, hogy magyar kormány alakulhatott, bizalmat nyilvánít vele szemben és felhatalmazást ad neki az ország ügyeinek vezetésére. (Viharos taps és éljenzés. – A nemzetgyűlés tagjai helyükről felállanak és percekig lelkesen tapsolva ünneplik a kormányt.)*” – olvashatjuk az Ideiglenes Nemzetgyűlés december 22-i üléséről készült jegyzőkönyvében.⁴² Mely jegyzőkönyv tanulsága szerint a Nemzetgyűlés nem csupán a kormányzásra adott felhatalmazást illetve az új kabinetnek szavazott bizalmat, de – a felolvasott kormánynyilatkozattal összhangban – arra is felhatalmazta a Miklós Béla vezette új kabinetet, hogy a fegyverszüneti szerződést megkösse; erre egyébként 1945. január 20-án került sor Moszkvában.⁴³

Az 1944-es történéseknél megmaradva, a hazai szélsőjobboldal természetesen reflektált a debreceni eseményekre. Szöllősi Jenő nyilas politikus, a Szálasi-kormány miniszterelnök-helyettese néhány nappal az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulása után, 1944. december 29-én a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének Sopronban tartott ülésén kijelentette: „*Debrecenben összejöttek egyes képviselők, felsőházi és törvényhatósági bizottsági tagok és valami nemzetgyűlésfélélt alakítottak meg. Kiküldöttek egy politikai bizottságot az »alkotmányosság« helyreállítására. Ez a politikai bizottság megbizta Dálnoki Miklós Bélát a kormányalakítással.*”⁴⁴ Szöllősi úgy tudta, hogy „*Dálnoki Miklós Béla a következő listát állította össze. Honvédelmi miniszter: Vörös János, közellátási miniszter vitéz Faragó Gábor [Faragho Gábor] volt csendőrségi felügyelő, földművelésügyi miniszter Nagy Imre. Én a moszkvai rádió közlését ismertetem s ez a név valószínűleg téves, talán Nagy Ferencről van szó. Vallás-és közoktatásügyi miniszter gróf Teleki Géza, a volt miniszterelnök fia; pénzügyminiszter Vásáry István kisczardapárti képviselő; külügyminiszter Gyöngyösi János kommunista, igazságügyminiszter dr. Valentin Ágoston [Valentiny Ágoston] szegedi ügyvéd, aki [legalábbis Szöllősi szerint] már régóta ismeretes kommunista üzelméről; kereskedelem-és közlekedésügyi Gábor József zsidó-kommunista.*”⁴⁵ Szöllősi, Takács Ferenc szociáldemokrata iparügyi miniszterről sem feledkezett meg, ki (legalábbis szerinte) „*...szélsőséges agrárszociálista tevékenységet folytatott már évtizedek óta.*”⁴⁶ Szöllősi úgy értesült, hogy „*Társadalombiztosítási miniszter Molnár Ernő kecskeméti ügyvéd, szintén kommunista.*”⁴⁷ egy másik fontos tisztségviselő pedig a „*Belügyminiszter Erdélyi József.*”⁴⁸ „*Valószínűleg Erdei Ferencről van szó...*” tette hozzá gyorsan.⁴⁹ Ám azt a tévedést már

nem korigálta, hogy nem volt semmiféle Molnár Ernő „társadalombiztosítási miniszter” az Ideiglenes Nemzeti Kormányban, csak Molnár Erik népjóléti miniszter. S persze az is egy melléfogás volt, hogy a Gyöngyösi János kommunista miniszter lett volna a „nemzetgyűlésféle” által életre hívott kormányban, vagy, hogy Nagy Ferenc lett volna a földművelésügyi miniszter, nem pedig Nagy Imre. Egyébiránt Szöllösi úgy vélekedett: *„Ennek a kormányalakításnak a lényege az, hogy a magyarságot fegyverbe akarják állítani a magyarok ellen. A kormány [mármint a Szálasi-kormány] megítélése az hogy ennek az ellenkormánynak megalakulását a legszélesebb körben publikálni kell megfelelő propagandával. /Helyeslés./”*⁵⁰ Emellett persze a többi szélsőjobboldali politikushoz hasonlóan Szöllösi Jenő is hitt a német „csodafegyverekben”, illetve a „végső győzelemben”, vagy legalábbis bízott a lehetetlenben. *„Bizom benne, hogy a magyarság fel tudja szabadítani az országot és sorompóba tudjuk állítani a szükséges erőket. Mindenki bizzék benne, hogy fel fog támadni Magyarország, mert megvan benne az élniakarás vágya. Nem vagyunk rosszabbak a régi magyaroknál. A törökök hatalma egykor Kőszegnél tört meg. Bizom benne, hogy a Kőszegen tartózkodó magyar kormány ebben jó öment láthat.”* – jelentette ki a miniszterelnök-helyettes a Nemzeti Szövetség tagjai előtt.⁵¹

Nos, ami a „jó öment” illeti, a szovjet csapatok ekkortájt már Budapestet ostromolták, az angolszászok pedig épp megtörték az utolsó nagy német támadást az Ardenneokban. 1944 végére a Japán elleni küzdelem is eldőlni látszott, az amerikai katonai fölény győzelmei sorozatát szülte. Ráadásul (bár erről sem Szöllösi, sem a „nemzetvezető” Szálasi Ferenc nem tudhatott) az Egyesült Államokban, szép lassan, elkészült egy (valódi) csodafegyver, az atombomba is, végképp megpecsételve a távol-keleti háború sorsát. Vagyis abszolút semmi esély nem volt arra, hogy a világszerte zajló küzdelmet a tengelyhatalmak megnyerjék, Szálasi és a többi nyilas vezető mégis eszelős módon a „kitartás” politikáját hirdették, s ennek következményeként további sok ezer, sok tízezer ember halt meg, a nemzeti vágyon pusztulásáról nem is beszélve.⁵²

(Az évfordulós ünnepségek előkészítése) Tíz évvel a nyilasok ámokfutása után pedig az ország egy új, szélsőbaloldali diktatúrában élt. Egy olyan rendszerben, ahol egyetlen párt, a Magyar Dolgozók Pártja diktált, s egyetlen akarat, a kommunistáké érvényesült, akik mögött a Szovjetunió állt. Ennek vezetése 1953 nyarán, nem sokkal Sztálin halálát követően úgy döntött, hogy némiképp változtat addigi politikáján. Az addig kemény, sztálinista vonalat felváltotta az „új szakasz” politikája. Az „új szakaszt” a (már az Ideiglenes Nemzeti Kormányban is szerepet vállaló) Nagy Imre hirdette meg, aki 1953. június 4-én vált kormányfővé. Az új politika lényege az volt, hogy enyhítettek az elnyomáson, szabadon engedték a politikai foglyok egy részét, illetve a gazdaságpolitikában a mezőgazdaságot és a fogyasztási javak termelését helyezték előtérbe, s nem annyira az ipari beruházásokat.⁵³ Természetesen az enyhülés nem jelentette a diktatúra végét. Maradt az egypártrendszer, Rákosi Mátyás továbbra is az MDP élén állt. A szovjet katonai egységek változatlanul Magyarországon állomásoztak, a szovjet „tanácsadókkal” egyetemben. A „szabadság” maximumát a Hazafias Népfront életre hívása jelentette. Ez a Nagy Imre kezdeményezésére létrehozott szervezet – Magyar Nemzeti Függetlenségi Front utódként – 1954 októberében alakult meg. A szervezet célja, hogy az állampárton kívüli, de az MDP politikáját támogató „dolgozók” valamivel nagyobb szerephez jussanak, az uralkodó párt irányító szerepének megkérdőjelezése nélkül természetesen.

Ami ünnepeinket és ünneplési szokásainkat illeti, a Nagy Imre-féle „új szakasz” ünnepeink terén kevés változást hozott. Az állampárt által favorizált szocialista ünnepek: március 21-e, a Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulója, április 4-e, hazánk

„felszabadulásának” évfordulója, május 1-je, a munkásosztály ünnepe, november 7-e, a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” kitörésének évfordulója változatlanul a legnagyobb és legfontosabb ünnepeknek számítottak. Ugyanakkor volt egy új kezdeményezés, december 21-e, az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának ünnepnapja tétele. December 21-e hosszú évekig Sztálin születésnapja okán volt fontos dátum. A pártállami vezetés azonban 1954-ben eldöntötte: Sztálin születésnapja mellett fényes külsőségek közt köszönti az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulóját is ezen a napon.

Első lépésként a Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége 1954 szeptemberében, még a Hazafias Népfront létrejöttét megelőzően, határozatot küldött ki az érintett párt- és állami szerveknek a felszabadulás 10. évfordulója kapcsán. E határozatban – egyebek mellett – arról olvashatunk: „1954 december 21-én tartson ünnepi ülést az országgyűlés Debrecenben, amelyben törvénybeiktatják az új népi államhatalom létrejöttének 10 éves emlékét. A helyi tanácsok a [formálódó] Népfronttal együtt tartsanak kibővített ünnepi üléseket ezen a napon.”⁵⁴ Ezt követően az MDP Központi Vezetőségének Agitációs és Propaganda Osztálya, illetve annak vezetője, Komócsin Zoltán 1954. október 30-án javaslatot készített az állampárt számára az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának 10. évfordulója megünneplésére. A javaslat egyrészt arról szólt, hogy milyen ünnepek és mikor legyenek Debrecenben folyó év december 21-én, másfelől néhány – nevezzük így – technikai részletről, például: kik legyenek az ünnepi szónokok, meddig szónokoljanak, hogyan utazzanak az ünnepek díszvendégei Debrecenbe, hogyan kell nekik szállást biztosítani, stb. Ami az ünnepi programot illeti: „A december 21-i debreceni ünnepek programjára a következőket javasoljuk:

1./ 9 órákor a szovjet hősi emlékmű és Kossuth Lajos szobrának megkoszorúzása.

2./ 10 órákor: Emléktábla teleplezése abban a teremben, ahol az Ideiglenes Nemzetgyűlés első, alakuló ülését tartotta. Emlékbeszédet mond: Rónai Sándor elvtárs az Országgyűlés elnöke /10 perc/.

3./ 10.30 órákor az Országgyűlés ünnepi ülése a nagytemplomban, amelyen törvénybeiktatják az új népi hatalom létrejöttének 10 éves évfordulóját.” – olvashatjuk.⁵⁵

Nem mellesleg az Agitációs és Propaganda Osztály az ünnepi ülés megnyitásával a (már említett) Rónai Sándort, az Országgyűlés elnökét bízta meg. Ő tíz percet szónokolhatott. Az ünnepi ülés előadója Nagy Imre miniszterelnök volt, aki ötven perc beszédidőt kapott. Emellett – legalábbis e szerint a terv szerint – „Felszólalnak: Rákosi Máttyás elvtárs a Központi Vezetőség első titkára. /40 perc/ Dobi István az Elnöki Tanács elnöke /15 perc/ Szabó Pál elvtárs a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke /15 perc/.”⁵⁶ Ezt követően egy harminc perces szünet következett, majd a „Szünet után körülbelül 1-kor folytatva az ülést 10 perces felszólalások...” kellett, hogy elhangozzanak.⁵⁷ A „propagandafelelős” Komócsin Zoltánnak, illetve az általa vezetett pártosztálynak – természetesen – a szünet után felszólalók személyére is volt ötlete. Komócsinék elképzelése szerint a „kisszónokok”: Péter János református püspök, Beresztóczy Miklós, a Katolikus Papok Országos Békebizottságának elnöke, Vass Istvánné, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének főtitkára, Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára, Nagyistók József, az Országgyűlés alelnöke, Nógrádi Sándor honvédelmi miniszterhelyettes, Kádas István, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége Központi Vezetőségének titkára és Kónya Lajos, az Írószövetség főtitkára. A szónoklatokat, illetve az ünnepi ülést követően „Délután körülbelül 14.30 órákor az összes meghívottak részvételével diszebed az »Arany Bika« szálló éttermeiben.”⁵⁸ ezt

követően „18 órakor ünnepi est az »Arany Bika« szinpadtermében...”⁵⁹ Ezen az ünnepi esten – a tervek szerint – „Dobi István elvtárs az Elnöki Tanács elnöke átadja a kitüntetések...”⁶⁰ illetőleg terveztek egy ünnepi kultúrműsort is, mely – legalábbis az elképzelések szerint – körülbelül két óra hosszát kellett volna, hogy tartson. Végül, de nem utolsósorban ugyanaznap, december 21-én, este „21 órakor a Központi Vezetőség és a kormány fogadása az összes meghívottak számára, az »Arany Bika« termeiben.”⁶¹ Az Országgyűlés üléssel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy ennek ünnepélyes megnyitójával összefüggésben katonai tiszteletadást is javasolt az Agitációs és Propaganda Osztály. „Az Országgyűlés megnyitásának időpontjában Budapesten és Debrecenben a Honvédség adjon disztlővést, 24 lövegből 20 sortűzet.” – olvashatjuk.⁶²

Ami a meghívott vendégeket illeti, az Agitációs és Propaganda Osztály elképzelése szerint a debreceni ünnepségekre mindenképpen meg kellett hívni az MDP Központi Vezetőségének tagjait és pótagjait, a Minisztertanács tagjait, az országgyűlési képviselőket, az első miniszterhelyetteseket. Meghívást kellett, hogy kapjanak „A legfontosabb országos párt, népfront, állami és tömegszervezeti vezetők...”⁶³ Az ő jelenlétükre éppúgy számítottak, mint a megyei pártbizottságok első titkárainak, a Budapesti Pártbizottság titkárainak vagy épp a fővárosi kerületi pártbizottságok első titkárainak a megjelenésére. Emellett meg kívánták hívni a debreceni üzemek, vállalatok és intézmények képviselőit, a hazánkba akkreditált diplomáciai testületek vezetőit, a budapesti lapok szerkesztőit, illetve az Agitációs és Propaganda Osztály meghívni óhajtott mindazokat „...akik résztvettek az Ideiglenes Nemzetgyűlés létrehozásában...”⁶⁴ Mondjuk ez utóbbi kapcsán „elfelejtették” tisztázni, hogy mi lesz a rabságban szenvedőkkel. Zsedényi Bélával például, aki nem csupán egyik életre hívója, de – láthattuk – vezetője is volt 1944-ben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, s aki épp életfogytiglani börtönbüntetését töltötte, hazug vádak alapján.⁶⁵ Talán mondani sem kell, hogy rá ez a meghívás nem vonatkozott, ahogyan nem vonatkozott ez a meghívás a többi üldözött, bebörtönzött vagy épp száműzött képviselőre sem.⁶⁶ Egyébiránt Zsedényi Béla, az Ideiglenes Nemzetgyűlés korábbi vezetője pár hónappal az általa vezetett testület fényes köszöntése után, 1955. február 8-án a Budapesti Országos Börtönben (közismertebb nevén a Kozma utcai börtönben) hunyt el gyomorrákban,⁶⁷ s ez a tény már önmagában jól mutatja, miféle álnok, képmutató politikát folytatott az MDP. Miközben az Ideiglenes Nemzetgyűlést – szó szerint – az egekig magasztalták, addig annak korábbi vezetője elhallgatva, elfeledve egy börtön mélyén szenvedett, majd halt meg, egy koncepció per ártatlan áldozataként.⁶⁸

Az eredeti témához visszakanyarodva, az Agitációs és Propaganda Osztály a meghívottak kapcsán leszögezte: „Az összes meghívottak száma nem haladhatja meg az 1.000 főt.”⁶⁹ Emellett javasolták, hogy a meghívandó vendégek részére álljon rendelkezésre két különvonat is. Az egyiknek, mely a Politikai Bizottság és a kormány tagjait, illetve a vendégül hívott diplomatákat szállítja, december 21-én reggel 5 óra 15 perckor kellett indulnia Budapestről Debrecenbe. Emellett javasoltak egy másik különvonatot is, ennek valamivel korábban, december 20-án délután 4 órakor kellett elindulnia a fővárosból. Az elképzelés szerint ez a vonat a fővárosból szállította volna a budapesti, a dunántúli és a Heves megyei meghívottakat (a PB tagjai, a kormánytagok és a diplomaták kivételével persze), illetőleg az Agitációs és Propaganda Osztály azt is kívánatosnak tartotta, hogy legyen két megálló a Budapest és Debrecen közt közlekedő első különvonat számára. Mégpedig Cegléden és Szolnokon, mivel „A Csongrád és Bács megyében lakó meghívottak Cegléden, a Békés és Szolnok megyeiek pedig Szolnokon szállnak fel a különvonatra.”⁷⁰ Egyébiránt „Az ünnepség Borsod, Szabolcs és Hajdu megyei részvevői közvetlenül Debrecenbe utaznak.”⁷¹ ám, hogy ők mivel arról már nem szólt a „fáma”.

Ami viszont (megint csak) biztos volt: „*A meghívottak részére az »Arany Bika« szállóban szállást kell biztosítani.*”⁷² Végül, de nem utolsósorban az Agitációs és Propaganda Osztály illetékesei fontosnak tartották leszögezni: „*Az ünnepség előkészítéséért felelős a felszabadulás 10 éves évfordulójának megünneplésével kapcsolatos feladatok irányítására kiküldött három tagu operatív bizottság.*”⁷³

S hogy mit szolt mindehhez a döntéshozó szerv, az MDP Politikai Bizottsága? Az MDP PB „első nekifutásban” 1954. november 3-án foglalkozott érdemben az MDP KV Agitációs és Propaganda Osztályának javaslatával. Eleinte szinte mindenben egyetértettek Komócsinék elképzelésével. A Politikai Bizottság csupán néhány (nem túlságosan jelentős) változtatást javasolt, például, hogy „*Az ünnepi ülésen [mármint az Országgyűlés ünnepi ülésén] szólaljon fel Erdei Ferenc és Molnár Erik elvtárs is, akik résztvettek az Ideiglenes Kormányban.*”; vagy, hogy „*A koszorúzáshoz [mármint Kossuth Lajos szobrának és a szovjet hősi emlékműnek a koszorúzásához] az 1848-as és az 1919-es zászlókat is ki kell vinni.*”. S miután a Politikai Bizottság az Agitációs és Propaganda Osztály „forgatókönyvére”, kisebb módosításokkal, áldását adta,⁷⁴ az MDP Központi Vezetősége 1954. november 11-én, az Agitációs és Propaganda Osztály korábbi javaslatára alapozva, de a PB módosításait is figyelembe véve, határozatot hozott a 10. évforduló megünneplésének tárgyában.⁷⁵ Nem sokkal ezután a kormányzat is lépett. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1954. november 19-én arról döntött, hogy előterjesztést tesz az Elnöki Tanácshoz, „*...hogy az országgyűlést Debrecenbe, 1954. december hó 21. napjára ünnepi ülésre hívja össze.*”⁷⁶ Az Elnöki Tanács természetesen reagált az előterjesztésre. A köztársasági elnököt helyettesítő irányító testület 1954. november 23-i ülésén kimondta: „*A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az Alkotmány 12. szakaszának /2/ bekezdése alapján az Országgyűlést ünnepi ülésre 1954. évi december hó 21. napjának délelőtt 1/2 11 órájára Debrecenbe összehívja.*”⁷⁷ Más kérdés, hogy ezzel a döntéshozatali folyamat még nem ért véget.

1954. november 29-én ugyanis a Minisztertanács és az MDP Központi Vezetőségének Agitációs és Propaganda Osztálya újabb javaslatot készített a december 21-i események forgatókönyvére. Az Apró Antal és Komócsin Zoltán aláírásával ellátott új javaslatban több fontos változás is szerepelt a debreceni ünnepekkel kapcsolatban. Ilyen változás volt például, hogy egyáltalán ne legyen se délelőtt kezdődő ülése az Országgyűlésnek, se délelőtti koszorúzás Kossuth Lajos szobránál, se ünnepi est (kitüntetések átadásával) este hat órakor, se pedig éjszakai szállás az Arany Bika szállóban. Ehelyett inkább az Országgyűlés ünnepi ülését tegyék délutánra, a megnyitó délután 3 órakor legyen, Kossuth Lajos szobrának megkoszorúzása kerüljön az esti programba negyed hétkor, továbbá a meghívott vendégek utazzanak vissza az éjjel induló vonatokkal Budapestre, ne töltsék az egész éjszakát Debrecenben. Emellett módosítottak abban, hogy – kezdeként – kettő helyett három különvonatot kívántak Budapestről Debrecenbe indítani, mindhárom december 21-én a kora reggeli órákban, reggel 6 óra és 6 óra 40 perc között, illetőleg különbuszokat is szolgálatba kívántak állítani a meghívottak Debrecenbe jutását és hazautazását tovább segítő.⁷⁸ Változott a programtervezet abban is, hogy a szovjet emlékmű megkoszorúzását és az emléktábla avatását délelőtt 11 órakor tervezték megvalósítani, az Országgyűlés ülészünetét eltörölték, a díszebédet az Arany Bika szállóban áttették déli 12 órára, új ötletként pedig felvetették, hogy december 21-én este hét órakor tartsanak egy tömegdemonstrációt, olyan nagy megmozdulást, melyen a „*Debreceni dolgozók küldöttségei a Kossuth-téren felvonulnak a párt és a kormány vezetői előtt. /kb. 1.000 fő./*”⁷⁹ Az előbb említett módosító javaslatokon, illetve az esti felvonulás gondolatán túl a Minisztertanács és az Agitációs és Propaganda Osztály

illetékesei még egy „fontos” kérdést mindenképpen tisztázni óhajtottak. Mégpedig azt, hogy a (tervek szerint) december 21-én, elsőként, reggel 6 órakor indítani tervezett különvonaton „...*tértítéses, vagy díjtalan legyen-e a büffé?*”⁸⁰ Ez azért volt „különösen súlyos” probléma az illetékesek számára, mert míg a másik két (később indítani tervezett) szerelvény kapcsán azt olvashatjuk, hogy a meghívott vendégek számára „*A vonaton bőséges reggeli.*”⁸¹ lesz fölszolgálva (tértítésről pedig nem esik szó), addig a legelsőként indítani tervezett vonaton ilyen reggelizésre lehetőség nem volt. E vonat kapcsán „csupán” egy vasúti büféről olvashatunk (amiért elvileg fizetni szokás). Meg kellett tehát oldani a vezetést érintő „bizonytalan” ellátási helyzetet, amellett, hogy a kormány és az állampárt illetékes tisztségviselői az ünnepi programot érintő változtató javaslatokra is gyors és pontos választ vártak.

Nem kellett sokáig várniuk. A Magyar Dolgozók Pártjának Politikai Bizottsága 1954. december 1-én újabb ülést tartott, melyen ismételten foglalkoztak az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulójával. A módosító javaslatokat, illetve a kormány és a KV Agitációs és Propaganda Osztályának újító elképzeléseit a Politikai Bizottság tagjai nagyrészt elfogadták. Ennek megfelelően az Országgyűlés ünnepi ülése délutánra került, az esti felvonulást megrendezhették, a délelőtti program is a tervezet szerint változott meg. Persze azért a Politikai Bizottságnak voltak fenntartásai is. Például a vonatok reggeli és esti indulási idejét, illetve a vonatok indulási sorrendjét egyáltalán nem tartották célravezetőnek. Ez ügyben néhány módosítás történt.⁸² A Politikai Bizottság azt is leszögezte: „*Az emléktábla leleplezésénél a K. V. nevében Farkas Mihály elvtárs koszorúzzon.*”⁸³ Igaz, a „főszereplő”, a délelőtti 11-re tervezett műsor szónoka Rónai Sándor maradt, viszont az Országgyűlésben „szereplő” egyes ünnepi szónokok személyén már változtattak, ismét. „*Az országgyűlés ünnepi ülésén felszólalók közül maradjanak ki: Nagyistók József, Molnár Erik, Nógrádi Sándor, Kónya Lajos elvtársak.*” – olvashatjuk.⁸⁴ Nem melleleg a szónoklatok engedélyezett hosszán is változtattak. A legtöbb szónoklat idejét lerövidítették. Nagy Imre 40 perc, Rákosi Mátyás 30 perc, Dobi István 15 perc, Szabó Pál 10 perc beszédidőt kapott, illetőleg meghatározták azt is, hogy „...*a többi felszólaló 5-5 percig beszéljen.*”⁸⁵ Ami a büfé kérdését illeti: annak érdekében, hogy senki ne „koplalj”, illetve senki költsön „túl sokat”, a PB úgy döntött, hogy „*Minden vonaton a büffé díjtalan legyen.*”⁸⁶ Igaz a kérdés csupán egy vonatra, illetve annak büféjére vonatkozott, sőt az is valószínű, hogy a másik két vonaton egyáltalán nem volt büfé (sem a november 29-i javaslatban, sem másutt nincs utalás arra, hogy lett volna), ám a válasz mégis ez volt. Nem melleleg a Politikai Bizottság azt is elhatározta: „*A meghívások [mármint a debreceni ünnepekre vonatkozóan] egy személyre szólnak, feleségeket nem kell meghívni.*”⁸⁷ Az asszonyok „zavaró” jelenléte tehát fölöslegesnek ítéltetett. Nem úgy, mint a belügyi és katonai jelenlét. Az Agitációs és Propaganda Osztály, eredetileg, 12 tábornokot és 5 belügyi vezető tisztelet kívánt meghívni Debrecenbe, a PB azonban úgy határozott: „*A meghívottaknál fel kell emlíni a tábornokok /és belügyi vezető tisztek/ létszámát 27-re.*”⁸⁸ A PB döntése nyomán aztán az MDP KV, még aznap, december 1-én (ismételten) határozatot hozott a december 21-i ünnepek megvalósítására vonatkozóan. Az új, immáron végleges „forgatókönyv” szinte mindenben figyelembe vette a Politikai Bizottság módosításait. Egy dolgot kivéve. A Központi Vezetőség Rónai Sándor esetében tíz percben határozta meg az Országgyűlés elnökének beszédidejét (ismét).⁸⁹

Ezután azonban még három fontos lépés hátra volt. Az első lépés az volt, hogy az Elnöki Tanácsnak módosítania kellett az Országgyűlés összehívására tett javaslatán. „*1954. november 23-án tartott tanácsülésen az országgyűlés ünnepi ülésének*

összehívását december 21.-én délelőtt 1/2 11 órára tüztük ki. Ez az időpont módosításra szorul és így 1/2 11 helyett délután 3 órára javasoljuk az országgyűlés összehívását. Kérjük az Elnöki Tanács tagjait, hogy javaslatunkat fogadják el és aláírásukkal ellátva szíveskedjenek a titkárságra visszaküldeni.” – olvashatjuk azokban a levelekben, melyeket Dobi István, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke és Darabos István, az Elnöki Tanács titkára küldött az Elnöki Tanács tagjainak, 1954. december 3-i keltezéssel. Az Elnöki Tanács Tagjai – természetesen – áldásukat adták erre. Ennek megfelelően a legfelsőbb állami testület döntése az Országgyűlés összehívásáról a következőképpen módosult: „A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az Alkotmány 12. szakasza /2/ bekezdése alapján az országgyűlést ünnepi ülésre 1954. évi december hó 21. napjának délután 3 órájára Debrecenbe összehívja.”⁹⁰ A második lépést az jelentette, hogy az ünnepek belügyi biztosítását részleteibe menően is szabályozni kellett. Ez utóbbiról szólt Piros Lászlónak, a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 32. számú parancsa, mely 1954. december 16-án keletkezett, tárgya pedig az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 10. ünnepi évfordulója.⁹¹ Végül, de nem utolsósorban volt egy harmadik fontos lépés: Debrecen felkészítése. Debrecen városának, mint az ünnepek fő helyszínének – hiánygazdálkodás ide, vagy oda – méltóképpen kellett fogadnia a vendégeket, illetve pompás ünnepi dísz kellett öltönie a jeles eseményre. Így azután 1954. december 20-án, azaz „Hétfőn este ragyogó fényárban úszott a debreceni nagytemplom, a Kossuth-szobor és az Alföldi Palota előtti szovjet emlékmű. Debrecen felkészült a nagy ünnepre. Díszes köntöst öltött a város. Ragyogó tisztaság uralkodik szerte az utcákon. Az állomástól a Nagyverdőig a házakon nemzetiszínű és vörös zászlókat lenget a szél.” – legalábbis, ha hihetünk a Szabad Nép korabeli beszámolójának.⁹² S hogy mi történt másnap december 21-én, kedden Debrecenben, illetve az ország többi pontján?

(A délelőtti ünnepi programok Debrecenben) „1954. december 21-én, egy esős, téli hajnalon, négy [valójában három] különvonat vitte az ünneplőket a magyar felvilágosodás, a kálvinista ráció, a konok kerek koponyák városába, Debrecenbe, hogy méltó módon hódoljanak a háború utáni ideiglenes kormány [vagyis inkább az 1944. december 21-én alakult Ideiglenes Nemzetgyűlés, s nem annyira a december 22-én létrejött Ideiglenes Nemzeti Kormány] megalakulásának tizedik évfordulóján a néphatalomnak, a kivívott szabadságnak, a szocializmus építésének, a béke és boldogság fellegvárának, a népi demokratikus Magyarországnak azok, akiket a pártközpont protokollja erre az alkalomra megmért, és elég súlyosnak talált.” – olvashatjuk abban a könyvben, abban a visszaemlékezésben, melyet az író, újságíró Aczél Tamás és a szintén író és újságíró Méray Tibor írtak, *Tisztító vihar* címen.⁹³ Az említett visszaemlékezés tanúsága szerint: „A város most, tíz év elmúltával, zászlódíszet öltött a vendégek fogadására. Az utcákat szorgalmas kezek tisztára söpörték. Az Arany Bika szállót, a nagy nap tiszteletére végre kifestették, rendbehozták, kitisztították. A Nagytemplom kopott falait átmeszelték, a friss mész szaga ott terjengett a levegőben, amikor a vendégek a kora délutáni órákban átlépték a tágra nyitott főkapu küszöbét.”⁹⁴ Ami a délelőtti ünnepi programot illeti: Aczélék szerint „A délelőtti ünnepség unalmas volt és szokványos.”⁹⁵ vagyis „Megkoszorúzták a hősök emlékművét, a szovjet emlékművet, majd ebédelni mentek.”⁹⁶

Ennél persze azért jobb, illetve részletesebb beszámolók is akadnak az 1954. december 24-én, délelőtt, Debrecenben történekről. A Szabad Nép beszámolója például. „Az ünnepek sorozata reggel nyolc órakor kezdődött. Az ősi városháza nagytermében a Debreceni Városi Tanács ünnepi ülést tartott, amelyen Bencsik István, a Hazafias Népfront debreceni bizottságának elnöke, a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia igazgatója mondott

ünnepi beszédet. Nem sokkal kilenc óra után egymásután gördülnek be a fellobogózt Nagyállomásra a különvonatok, amelyek a párt és a kormány vezetőit, valamint a Hazafias Népfront képviselőit, politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életünk számos más kiválóságát hozták Debrecenbe. Megérkezett az ünnepségre a budapesti diplomáciai képviseletet számos vezetője és tagja. Az érkezők fogadására a pályaudvaron megjelentek a város vezetői, s a pályaudvar előtt díszszázad sorakozott fel.” – olvashatjuk a *Szabad Nép* 1954. december 22-i számában.⁹⁷ Ugyanebből a lapszámból megtudhatjuk azt is, hogy (az Aczélék által is említett) délelőtti emlékmű koszorúzáson „... megjelentek a párt és a kormány vezetői, az országgyűlés tagjai, az ünnepi ülésre meghívott vendégek, a Hazafias Népfront budapesti és megyei küldöttségei, Debrecen város és Hajdú-Bihar megye társadalmi és tömegszervezeteinek képviselői.”⁹⁸ Emellett részt vett az ünnepségen „...a Budapesten akkreditált diplomáciai képviseletet számos vezetője és tagja.” is.⁹⁹ Maga az ünnepség délelőtt 11 órakor kezdődött. „Délelőtt 11 óra. Diszjel harsan, Szabó István altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes fogadja az emlékmű előtt felsorakozott díszszázalaj parancsnokának jelentését. Elhangzik a magyar és a szovjet himnusz, majd elsők a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének koszorúját Rákosi Mátyás elvtárs, az MDP Központi Vezetőségének első titkára helyezi el.” – olvashatjuk a koszorúzási ünnepségről szóló írásban.¹⁰⁰ Ugyanebből az írásból kiderül az is, hogy a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevében Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke, a kormány nevében Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke, az újonnan létrehozott Hazafias Népfront nevében Szabó Pál, a szervezet Országos Tanácsának elnöke, a Magyar Néphadsereg nevében Szabó István altábornagy, a Belügyminisztérium nevében Piros László belügyminiszter koszorúzott. A szakszervezeteket Mekis József, a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke képviselte, a Dolgozó Ifjúság Szövetségét pedig Szakali József, a DISZ Központi Vezetőségének első titkára. Erdei Ferenc földművelésügyi miniszter nem a kormány, hanem a Magyar–Szovjet Társaság nevében, annak elnökeként koszorúzott. Koszorúzott még a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének nevében Vass Istvánné, az MNDSZ főtitkára, az Országos Béketanács nevében Bugár Jánosné, az Országos Béketanács titkára, a Magyar Szabadságharcos Szövetség nevében Szabó József ezredes, a szövetség főtitkára. Emellett „...az MDP Hajdú-Bihar megyei pártbizottságának nevében Barcsi Gyula első titkár, a Debreceni Városi Tanács végrehajtó bizottságának nevében Ménes János VB-elnök helyezte el a kegyelet koszorúját az emlékmű talapzatán, majd a debreceni üzemek, hivatalok küldöttei borították el virágcsokraikkal a szovjet hősök emlékművét.”¹⁰¹ Ezután a (már említett) „...díszszázalaj díszmenetben vonult el, majd az Internacionálé hangjaival ért véget az ünnepség.”¹⁰²

A koszorúzási ünnepséggel párhuzamosan „Kedden délelőtt a Debreceni Református Kollégium folyosóján, a tíz évvel ezelőtti nemzetgyűlés emlékére táblát helyeztek el. Az emléktábla leleplezésén megjelent Farkas Mihály elvtárs, az MDP Politikai Bizottságának tagja, Vég Béla elvtárs, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének titkára, Darabos Iván, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára.” – legalábbis ha hihetünk a *Szabad Nép* december 22-én napvilágot látott ünnepi beszámolójának.¹⁰³ Az említett ünnepélyes esemény egyébként szintén délelőtt 11 órakor kezdődött. „Pontosan 11 órakor az oratórium orgonáján felcsendültek a Himnusz hangjai, majd Rónai Sándor, az országgyűlés elnöke lépett a fehér lepellel borított emléktábla elé, hogy elmondja ünnepi beszédét. [...] Az ünnepi beszéd elhangzása után az MDP Központi Vezetősége nevében Farkas Mihály elvtárs, az országgyűlés nevében pedig Rónai Sándor elvtárs helyezte el babérszortút az emléktáblán, majd megkoszorúzták az 1849-es országgyűlés emléktábláját.” – olvashatjuk a *Szabad Népből*.¹⁰⁴ Az állampárt központi lapja

arról sem mulasztott el beszámolni, hogy az emléktábla-koszorúzás után az ünnepségen résztvevők „...bevonultak a történelmi nevezetességű oratóriumba...”.¹⁰⁵ Itt azután „... Kossuth egykori szószerkére Pataki Lajosné, országgyűlési képviselő, a földesi Rákóczi Termelőszövetkezet tagja a kegyelet és hála virágait helyezte el.”;¹⁰⁶ ekkor aztán „... ismét megszólalt az oratórium orgonája: a Szózat hangjai zárták be az ünnepséget.”¹⁰⁷ Vagyis december 21-én délelőtt megvalósult mindaz, amit az előkészítés során az MDP, illetve a kormány előre eltervezett.

(Az Országgyűlés ünnepi ülése délután) Más kérdés, hogy hátra volt még a nap fénypontja, az Országgyűlés ünnepi ülése. „Délután félhárom. Az ünneplő Debrecen szívében fenséges egyszerűséggel várja vendégeit a Nagytemplom, történelmünk e kőbemeredt darabja. A roppant boltozatok alatt sima falak, középen egyszerű szószerk, jobbra-balra barna padsorok. Egy félóra múlva itt kezdődik meg a magyar Országgyűlés ülése.” – áll a Hajdú-Bihar megyei Néplapban, Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása előtt címet viselő írásban.¹⁰⁸ Ugyanebből a cikkből kiderül az is, hogy fél órával később, a december 21-i ünnepi ülés megnyitása előtt közvetlenül mi történt. „Három óra. Reflektorok vakító fénye gyullad a Nagytemplomban. A szikrázó fényárban tűzpiros rózsacsokor vöröslök Kossuth Lajos egykori helyén. A felcsattanó taps jelzi, hogy bevonulnak a terembe a párt és a kormány képviselői.” – olvashatjuk.¹⁰⁹ Ezután kezdődött maga az ünnepi ülés.

„Tisztelt Országgyűlés! Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tízéves évfordulója alkalmából összehívott országgyűlés ünnepi ülését megnyitom.” – e szavakkal nyitotta meg Rónai Sándor, az Országgyűlés elnöke a T. Ház ünnepi ülését a Debreceni Református Nagytemplomban 1954. december 21-én. Az elnök szavait követően a templom orgonáján felhangzott a Himnusz, melyet az Országgyűlés tagjai – a szokásnak megfelelően – állva hallgattak végig, majd megkezdődött az ülés.¹¹⁰ „Tisztelt Országgyűlés! Tíz esztendeje annak, hogy Debrecenben 1944. december 21-én, ebben az órában összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés. Tíz esztendővel ezelőtt a magyar nép történelmének sorsdöntő fordulatához érkezett. – e szavakkal kezdte Rónai Sándor ünnepi beszédét.¹¹¹ Majd hosszasan méltatta hazánk tíz esztendő, „népi demokratikus” fejlődését. „Büszkén tekinthetünk vissza az elmúlt tíz év alatt elért sikerekre. Tíz évvel ezelőtt maroknyi nagybirtokos bitorolta a magyar termőföld felét; ma és mindörökké a föld azé, aki megműveli, a dolgozó parasztságé. Tíz évvel ezelőtt a kizsákmányoló tőkés kezén voltak a bányák, a gyárak, az üzemek, a bankok, a kereskedelem; ma: a munkások és parasztok államának kezén vannak.” – mondta Rónai Sándor.¹¹² A többpárti demokrácia felszámolásáról, a terrortól, a lakosság szociális gondjairól az elnök egyáltalán nem ejtett szót. A beszéd jórészt a korszak megszokott „frázispuffogatása” volt. Az egyetlen újdonságot talán a „németkérdés” ismételt felemlgetése jelentette. A Német Szövetségi Köztársaságot ugyanis ekkortájt integrálták a NATO-ba, ami persze nem volt inyére „nagy testvérünknek”, a Szovjetunióknak. Nagyon nem!¹¹³ A Szovjetunió és a „nyugat” újabb konfliktusára az elnök, beszéde végén utalt. Mégpedig egy fogadalommal. „Ebben az ünnepélyes órában fogadjuk, hogy hűen őrködünk hazánk szabadsága felett, őrzjük és ápoljuk a nemzetköziség nagy eszméjét, hű tagjai leszünk a békétábor nagy családjának, minden erőnkkel harcolunk a német militarizmus feltámasztása ellen, s minden áldozatra készek vagyunk a béke és biztonság megvédéséért. (Nagy taps.)” – fogadta meg az elnök.¹¹⁴

Rónai Sándor beszédét követően, Nagy Imre miniszterelnök emelkedett szólásra. „Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt ünneplő közönség! Kedves Elvtársak! Ezeréves hazánk dicsőséges történelmének kimagasló ünnepére gyűltünk ma egybe Debrecenbe, a »szabadság őrvárosába«, melynek ősi falai nagy idők nagy emlékeit őrzik. – kezdte beszé-

dét a miniszterelnök.¹¹⁵ Ezt követően Nagy Imre – Rónai Sándorhoz hasonlóan – hosszan méltatta az Ideiglenes Nemzetgyűlést, dicsérte a Szovjetuniót, a szovjet Vörös Hadsereget, no és azt a „népi demokratikus” fejlődést, mely a második világháborút követően hazánkban bekövetkezett. *„Az Ideiglenes Nemzetgyűléssel, amelynél magyarabb, népibb és demokratikusabb parlamentje sem összetételében, sem célkitűzéseiben azelőtt nem volt az országnak, népünk életének új korszaka kezdődött. [...] Az Ideiglenes Nemzetgyűlés történelmi ülése idején, tíz esztendővel ezelőtt azonban a német militarizmus vandál hordái az ország egy részét és a magyar nemzet élniakarásának, múltjának és jövődjének szimbólumát, szeretett fővárosunkat, az agyongyötört, megkínzott és kiéhezett Budapestet dúlták és rombolták. De a Szovjet Hadsereg felszabadító harcai nyomán felpirkadt a szabadság hajnala a német militarizmus és magyar bérencei által rombadöntött hazánk felett. [...] Az elmúlt tíz esztendő történelmének legragyogóbb fejezetét munkásosztályunk írta: oroszlánrészét vállalta a munkának üzemeink felépítésénél és beindításánál, a közlekedés helyreállításánál éppúgy, mint a földosztás gyors végrehajtásánál, a nemzeti bizottságok munkájában, vagy a törvényhozásban. – lelkendezett a miniszterelnök.¹¹⁶ Nagy Imre szokásos dicshimnusa legfeljebb abban különbözött Rónai Sándor beszédétől, hogy többször hangzott el benne a „magyar” kifejezés és kevésbé kapott hangsúlyt a „gonosz ellenség” ostorozása. Persze a „gazember imperialistáknak” azért így is kijutott a „jóból”. *„A nép ellenségei, a régi rendszer hívei azonban demokratikus vívmányaink ellen, dolgozó népünk békés élete ellen ádáz harcot indítottak. A demokrácia erejét éveken át alkotó, építő munka helyett a belső ellenség elleni harcra kellett irányítani, mindaddig, míg munkásosztályunk a dolgozó nép támogatásával teljesen meg nem hódította a hatalmat.”* – fogalmazott a miniszterelnök.¹¹⁷ Nagy Imre nem fukarkodott az újonnan létrehívott Hazafias Népfront dicséretével sem. *„A hazaszeretet, a függetlenség és a szabadság eszméje, valamint sokszázados nemzeti hagyományaink összeforrása a szocializmus magas eszméjével lehetőséget nyújt arra, hogy a néptömegekben szunnyadó energiákat egyetlen nagy erőfeszítésbe kovácsolja. Ez a feladata a Hazafias Népfrontnak, amely a társadalom minden erejét városban és falun azoknak a célkitűzéseknek a megvalósítására összpontosítja, amelyek biztosítják népgazdaságunk tervszerű fejlődését, a szocializmus építését, dolgozó népünk szebb, jobb, boldogabb életet.”* – mondotta a Népfrontról a miniszterelnök.¹¹⁸ A Hazafias Népfront szerepének és jelentőségének méltatása mellett a kormányfő a „szocializmus” építése terén felmerülő nehézségekről is szót ejtett. *„Vannak még megoldatlan kérdések és nehézségek is, amelyeket távolról sem szabad sikereink láttán lebecsülni. Nagy és nehéz feladatokat kell még megoldani.”* – szögezte le a Nagy Imre.¹¹⁹ A miniszterelnök ugyanakkor világossá tette: *„...az országnak rendelkezésére állnak azok az erőforrások és eszközök, amelyekkel sikeresen le lehet küzdeni átmeneti gazdasági nehézségeinket, meg lehet teremteni a jobb élet feltételeit.”*¹²⁰ Különbösen is *„Látunk kell, hogy a nehézségek nem a visszaesés nehézségei, hanem a növekedés nehézségei, a felemelkedésből fakadó nehézségek, amelyekkel éppen ezért gyorsabban meg is birkózunk.”*¹²¹ Ami a külpolitikát illeti: *„Ma baráti szomszédok vesznek körül bennünket. A Szovjetunióval és számos népi demokratikus országgal, Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Romániával, Bulgáriával kötött barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződésünk biztosítja a világ leghatalmasabb államának, a Szovjetunióval és a baráti országoknak messzemenő támogatását. Jó úton haladunk a régi jószomszédi viszony, a gazdasági, politikai, kulturális és egyéb kapcsolatok helyreállítása terén a szomszédos Jugoszláviával, amellyel máris több fontos egyezményt, illetve megállapodást kötöttünk.”* – fogalmazott a miniszterelnök.¹²² Nagy Imre – természetesen – a szomszédos Ausztriáról, illetve a Rónai Sándor által is említett „németkérdésről” sem feledkezett meg. Nyugati szomszédunk kapcsán leszögezte: *„Azon**

„*vagyunk, hogy helyreállítsuk a normális jószomszédi viszonyt Ausztriával is.*”¹²³ Ami pedig Németországot, illetve általában a „németkérdést” illeti: „*Száz év múltán valóra váltottuk Kossuth álmát: megvalósítottuk a dunai népek testvéri összefogását, amely nemzeti függetlenségünknek egyik biztosítéka. Külpolitikánk alapvető célkitűzését, népünk biztonságát azonban veszélyezteti a német és osztrák kérdés rendezetlensége, illetve a német militarizmus feltámasztására irányuló törekvés és a vele járó Anschluss-veszély.*”¹²⁴ A kormányfő legalábbis így látta. No meg úgy, hogy a Német Szövetségi Köztársaság újrafelfegyverzésére tekintettel nekünk is „*Több áldozattal kell fejlesztenünk és tökéletesítenünk néphadseregünket, melynek őse, dicső honvédségünk a 48–49-es népforradalom viharában, az idegen német elnyomók elleni szabadságharc vérzivatarában született.*”¹²⁵ Nagy Imre beszédét végül az alábbi gondolatokkal zárta: „*Tisztelt Országgyűlés! E nagy történelmi esemény tízéves évfordulóján javaslom, hogy a Magyar Népköztársaság országgyűlése az 1944. december 21-i Ideiglenes Nemzetgyűlés ragyogó emlékét törvénybe iktatva örökítse meg a jövő nemzedéke számára. (Nagy Imre, a minisztertanács elnöke átnyújtja az elnöknek a törvényjavaslatot. – Hosszantartó, nagy taps.)*”¹²⁶

A miniszterelnök beszéde után Rákosi Mátyás, az MDP Központi Vezetőségének első titkára emelkedett szólásra. „*Tisztelt Országgyűlés! Kedves Elvtársak! Tíz esztendeje, hogy újra megeremtődött a magyar államiság, s tíz esztendeje, hogy hazánk szabad!*” – kezdte beszédét az első titkár.¹²⁷ Ezt követően Rákosi – Rónai Sándorhoz és Nagy Imréhez hasonlóan – hosszan méltatta a „felszabadító” Szovjetuniót, a „népi demokratikus” Magyarországot, hazánk „szocialista fejlődését”, mindazon „csodákat”, melyeket a Magyar Kommunista Párt, illetve az abból kifejlődött állampárt, a Magyar Dolgozók Pártja nyújtott hazánknak. „*S ma, tíz év távlatából büszkén állapíthatjuk meg, hogy hazánk ezeréves történelme folyamán népünk még nem élt át olyan mélyreható, az élet minden területére kiterjedő átalakulást, soha nem végzett olyan hatalmas, eredményes építő és újat alkotó munkát, mint a felszabadulás óta eltelt egyetlen évtized alatt. (Taps.) [...]* A kommunista párt vezetésével a munkásosztály, szövetségben a dolgozó parasztsággal, szívós, nehéz harcokban megverte és felszámolta a földbirtokosok osztályát, az ipari burzsoáziát. A dolgozó parasztság annyi évszázados harc után elnyerte jogos tulajdonát, a nagybirtokos földjét, és a gyárakat, bányákat, bankokat kisajátította a dolgozó nép. [...] A Szovjetunió hadserege verte le kezünkről a kettős bilincset: a német elnyomókét és a magyar kizsákmányolókéét. [...] A Magyar Kommunista Pártja, majd a munkásegység megvalósulása után a Magyar Dolgozók Pártja, a legbonyolultabb helyzetekben is biztos kézzel vezette a dolgozó népet, mindenütt lelkesítő példát mutatott és szervezte a munkásosztály, a parasztság, a dolgozó tömegek harcát a porbasújtott nemzet fel-emelkedéséért, az új, valóban szabad és független Magyarorszáéért, a jobb, emberibb életért, a szocialista jövőért!” – fogalmazott a pártvezető.¹²⁸ A Hazafias Népfronttól – Nagy Imréhez hasonlóan – Rákosi is pozitívan nyilatkozott: „*A Hazafias Népfrontra nemzetünk egységének szorosabbá fűzésében és az előttünk álló feladatok megoldásában igen jelentős szerep vár.*”¹²⁹ Ugyanakkor „hibákról” vagy „nehézségekről” Rákosi egyáltalán nem beszélt. Hogyan a jugoszláv-magyar viszonyról is mélyen hallgatott. Hosszan ecsetelte azonban ő is, hogy a Német Szövetségi Köztársaság NATO tagsága mennyire elfogadhatatlan, illetve azt, hogy milyen nagy jelentősége van az úgynevezett „békeharcnak”. „*A békét nemcsak óhajtani kell! A békéért harcolni is kell! (Lelkes, nagy taps.) S olyan békéért kell harcolnunk, mely biztosítja eddigi vívmányainkat és szocialista jövőnket. Ezért legnépszerűbb az a jelszó, melyet minden magyar hazafi egységesen magáénak vall, hogy »megvédjük a békét!« (Hosszantartó, lelkes taps.) Ezt annál inkább alá kell húzni, mert éppen ezekben a napokban vagyunk tanúi annak a szégyenletes*

látványnak, hogy az amerikai imperialisták és csatlósai újra fel akarják támasztani a német militarizmust s azt a fasiszta náci hadsereget, mely annyi mérhetetlen szenvedést, pusztulást, nyomort hozott Európa népeire.” – fogalmazott Rákosi.¹³⁰ Természetesen a „helyes” külpolitika mellett idehaza is maximális „rendnek” és „biztonságnak” kellett lennie. Annál is inkább, mivel „...a béke erőinek sorozatos sikereire a nyugati imperialisták Hitler hadseregének feltámasztásával válaszolnak...”¹³¹ ezért „...nekünk is erősíteniünk kell békénk és függetlenségünk örét, néphadseregünket, erősíteniünk kell államvédelmünket is.”¹³² „De ez nem elég.” – figyelmeztetett a pártvezér.¹³³ „Nemcsak honvédelmünket kell erősíteniünk, hanem ki kell küszöbölni a legcsekélyebb ingadozást is azoknak a rendszabályoknak a végrehajtásában, melyeket szocialista építésünk jelenlegi szakaszára elhatároztunk.” – mondotta a diktátor.¹³⁴ Majd még néhány közhely után Rákosi Mátyás beszédét végül a következő „szép” gondolattal zárta: „Az első nehéz, küzdelmes, de győzelmes évtized tapasztalataival gazdagodva küzdjünk fokozott erővel a szabad, erős, virágzó szocialista Magyarorszáért! (Hosszantartó, lelkes taps.)”¹³⁵

Rákosi Mátyás beszédét követően – az előzetes terveknek megfelelően – további ünnepi szónoklatok következtek: Rákosi után elsőként Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke szónokolt. Beszédét követően Szabó Pál, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke szólott az ünnepi ülésen egybegyűltekhöz. Ezután a Magyarországi Református Egyház nevében Péter János református püspök beszélt, őt követte Beresztóczy Miklós, a Katolikus Papok Országos Békebizottságának elnöke, majd Vass Istvánné, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének főtitkára kért és kapott szót. Következőnek Erdei Ferenc földművelésügyi miniszter jutott szóhoz, majd Gáspár Sándor a SZOT titkára, a szónokok sorát végül, Kádas István a DISZ Központi Vezetőségének titkára zárta. Valamennyi szónok éltette a „virágzó szocialista Magyarországot” és méltatta azt az egy évtizedes „népi demokratikus” fejlődést, ami 1944 decembere óta bekövetkezett,¹³⁶ az előbbieken említett, illetve idézett beszédek elhangzása után pedig az Országgyűlés vita nélkül, egyhangúan elfogadta a Nagy Imre által benyújtott emléktörvény-javaslatot, majd 1954. december 21-én, 18 óra 7 perckor berekesztette ülését. Ami az Országgyűlés által elfogadott 1954. évi XI. törvényt illeti, ez másnap, december 22-én jelent meg a *Magyar Közlönyben* (1954. évi 105. szám). A törvény szövege a következő:

„Tíz évvel ezelőtt a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségének a fasiszmus erői felett aratott világtörténelmi jelentőségű győzelme és népünk legjobbjainak a Magyar Kommunista Párt vezetésével folytatott szabadságharcuk lehe-tővé tette, hogy Magyarország visszanyerje szabadságát, állami függetlenségét.

A magyar népnek a Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült képviselői Debrecenben, a dicsőséges 1848–49-es forradalom és szabadságharc országgyűlésének színhelyén, 1944. december 21-én megalakították az államhatalom leg-főbb szervét, az Ideiglenes Nemzetgyűlést és létrehozták az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.

Ezzel népünk annyi hősi küzdelem után, valóra váltva sok évszázad szabadságharcainak célkitűzéseit, nemzetünk legjobbjainak törekvéseit, kezébe vette sorsának irányítását, az ország ügyeinek intézését és megvetette a független, demokratikus magyar állam alapját.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés azzal, hogy hadat üzent a fasiszta Németországnak, csatlakozott a Szovjetunió felszabadító harcához, meghirdette a küzdelmet a fasiszta elnyomók és a velük együttműködő, hazaáruló, reakciós erők ellen hazánk területének teljes felszabadításáért.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés meghirdette a hazafias erők legszélesebb összefogását és ezzel megkezdte a magyar nép egységének összekovácsolását. Dolgozó népünk ezt az egységet a munkásosztály vezetése alatt egyre jobban megszilárdítja és a Hazafias Népfrontban tömörülve tovább erősíti.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés széleskörű szabadságjogokat biztosított a magyar munkásosztálynak, az egész dolgozó népnek. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés kormánya földhözjuttatta a földműves népet és megkezdte rombadöntött országunk újjáépítését.

Népi demokratikus államunk Alkotmányunkban biztosította az állampolgári jogok teljességét és megvalósította azt az elvet, hogy minden hatalom a dolgozó népé. Népünk az elmúlt tíz év alatt a háború romjait eltüntette és ma már a Szovjetunió állandó, testvéri támogatása és a népi demokratikus országokkal való baráti együttműködés mellett, a Magyar Dolgozók Pártja vezetésével a szocializmust építi.

Az Országgyűlés az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából a következő törvényt alkotja:

Az Országgyűlés átérezve annak a történelmi fordulathoz fontosságát, amelyet sok évszázados rabság után a független, demokratikus magyar állam megalakításában az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulása jelentett, megemlékezve arról az eredményes munkáról, amellyel az Ideiglenes Nemzetgyűlés a magyar nép szabad fejlődésének alapjait lerakta, az Ideiglenes Nemzetgyűlés történelmi jelentőségét törvénybe iktatja.

Kelt Debrecenben, 1954. december 21-én.”

(Koszorúzási ünnepség a debreceni Kossuth-szobornál, fáklyás felvonulás, fogadás az Arany Bika Szállóban) A december 21-i történéseknél megmaradva, a kora esti órákban „Az országgyűlés ünnepi ülésének befejeztével a képviselők és a meghívott vendégek a nagytemplom előtti Kossuth-szoborhoz vonultak, hogy kegyelettel adózzanak a nagy magyar szabadsághős emlékének.”. A Szabad Nép legalábbis így tudta.¹³⁷ No meg úgy, hogy Kossuth Lajos szobránál, „Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes fogadta a díszszóloaj parancsnokának jelentését, majd a Himnusz hangjai után elsőnek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének koszorúját helyezte el Farkas Mihály elvtárs, a Politikai Bizottság tagja, a Központi Vezetőség titkára.”.¹³⁸ Nagy Imre és Rákosi Mátyás ezúttal nem koszorúzott. Dobi István viszont (ismét) igen. „A Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevében Dobi István elvtárs, az Elnöki Tanács elnöke...”¹³⁹ a kormány nevében „...Apró Antal elvtárs, a Minisztertanács elnökhelyettese...”¹⁴⁰ koszorúzta meg Kossuth Lajos szobrát. Az említett koszorúzási ünnepségen a Hazafias Népfrontot a Népfront Országos Tanácsának főtitkára, Jánosi Ferenc, a Magyar Néphadsereget Janza Károly altábornagy, miniszterhelyettes, a Belügyminisztériumot Egri Gyula, a belügyminiszter első helyettese képviselte. A szakszervezetek nevében Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége nevében pedig Hollós Ervin, a DISZ Központi Vezetőségének titkára helyezett el koszorút. Mellettük koszorúztak még: Gazda Géza, a Magyar–Szovjet Társaság alelnöke, Erdei Lászlóné, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének főtitkárhelyettese, Nánási László, az Országos Béketanács alelnöke, Ambrus István, az MDP Hajdú-Bihar megyei pártbizottságának titkára, Balogh Endre a Debreceni Városi Tanács képviselője és Józsa Gyula őrnagy, ki a Magyar Szabadságharcos Szövetséget képviselte. A koszorúzást követően „...Debrecen dolgozóinak küldöttei helyezték el a megemlékezés virágait.”.¹⁴¹

A koszorúzási ünnepség mellett volt egy másik fontos esti program is. „*Kedden este Debrecen fényárban úszó főterén zenés-fáklyás ünnepi felvonulást rendeztek.*”. Legalábbis erről olvashatunk a *Szabad Nép* december 22-i számában *A debreceni dolgozók színpompás fáklyás felvonulása* címet viselő írásban.¹⁴² Ami az esti fogadást illeti, a korabeli sajtó beszámolója szerint az esti órákban egy (az ilyen alkalmakkor megszokott) átlagos fogadás zajlott az Arany Bika szállóban. A Hazafias Népfrent lapja, a *Magyar Nemzet* például úgy tudta: „*Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulóján az országgyűlés Debrecenben tartott ünnepi ülése alkalmából a Magyar Dolgozók Párja Központi Vezetősége, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa kedden este ünnepi fogadást adott az Arany Bika szállóban. A fogadáson megjelent Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének első titkára, Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke, Dobi István, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke...*”¹⁴³ s még számos más fontos párt- és állami vezető. Emellett „*Megjelent a fogadáson valamennyi budapesti diplomáciai képviselő vezetője.*”¹⁴⁴ ami pedig az esemény hangulatát illeti, „*A fogadás meleg baráti légkörben zajlott le.*” – legalábbis ha hihetünk a *Magyar Nemzet* beszámolójának.¹⁴⁵

Ennek kapcsán ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy másképpen emlékezett az Arany Bikában történetekre az Aczél–Méray szerzőpáros. A már többször idézett *Tisztító viharban* egy olyan leírással találkozhatunk, mely köszönőviszonyban sincsen a *Magyar Nemzet* állításaival. Eszerint: „*Az Arany Bika termeiben a hosszú asztalok roskadoztak a finom ennivalóktól, folyt a bor, különleges, csak »exportra« való, közönséges halandók számára elképzelhetetlen nemes italok – badacsonyi, tokaji, villányi borok csillogtak a finoman metszett poharakban, a sarokban cigánybanda játszott, koccintás csendült, cigarettafüst kavargott a melegben.*”¹⁴⁶ Ez a „színes riport” – láthatjuk – sehogyan nem egyezik azzal az unalmas, „szürke” beszámolóval, amit a Hazafias Népfrent lapja tár elénk. Gyanítható, hogy a *Magyar Nemzet* – a sajtó többi részéhez hasonlóan – legalábbis szépített az „esti bulival” kapcsolatban, amire azért is jó okuk volt, mivel a korabeli hatalmi elit nem élt épp visszafogott életet. A pártállam vezető rétege a földi javakat soha nem tagadta meg magától, s nem csupán a vasúti büfé volt ingyen, de sok minden más is, miközben a dolgozó tömegeknek többnyire csak a szegénység, a hiánygazdaság, a sorbaállás jutott osztályrészül, így érthető, ha az elit dőzsölését nemigen propagálták.¹⁴⁷

(A tizedik évforduló köszöntése az ország más településein, Sztálin köszöntése 75. születésnapja alkalmából) Propagálták viszont, hogy mennyire „lelkesen fogadta” a lakosság, nem csupán Debrecenben, de országsszerte december 21-ét. „*Az Ideiglenes Nemzetgyűlés alakuló ülésének 10. évfordulójáról kedden országsszerte ünnepi tanácsuléseken és röpgyűléseken emlékeztek meg.*” – adta hírül a *Magyar Nemzet*.¹⁴⁸ A Hazafias Népfrent lapjának beszámolója szerint Budapesten „...*délután 3 óraker [vagyis az Országgyűlés ünnepi ülésének kezdetével egy időben] a Gellérthegy ormán megdördültek az ágyúk. Huszonnégy ágyú húsz ösztíze jelentette Budapest népének, hogy Debrecenben összeült a jubiláris országgyűlés.*”¹⁴⁹ Nem melleleg a fővárosban, „*Több kerületben ünnepi gyűlést rendeztek.*”¹⁵⁰ Sztálinvárosban, a mai Dunaújvárosban pedig „*A Sztálin Vasmű kohászai műszakváltáskor röpgyűlésen emlékeztek meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés alakuló ülésének 10. évfordulójáról.*”¹⁵¹ „Lelkesen ünnepeltek” a dunántúli bányászok is. „*A debreceni ünnepi országgyűlés tiszteletére a tatai szénmedence bányászai [december 21-én] kedden felszínre küldték az éves tervükön felül termelt ötvenezredik tonna szenet.*” – legalábbis ha hitelt adunk

a *Magyar Nemzet* beszámolójának¹⁵², mely azt sem mulasztotta el megemlíteni, hogy „A tízéves évforduló alkalmából a városokban, községekben mindenhol ünnepi megemlékezéseket tartottak.”¹⁵³

Ilyen megemlékezés volt például a Szolnok megyei Túrkevéen, ahol – a *Szolnokmegyei Néplap* tudósítása szerint – december 21-e tiszteletére „...vörös és nemzeti színű zászlókat lengetett a szél.”¹⁵⁴ a helyi tanácsháza nagytermében pedig ünnepség zajlott. A megyei napilap beszámolója alapján: „A tanácsháza nagytermében tartott bensőséges ünnepségen Seres Sándor vb. elnökhelyettes mondott ünnepi beszédet.”¹⁵⁵ A *Szolnokmegyei Néplap* persze nem csupán a Túrkevéen történekről tudósított. Más települések is szóba kerültek. „Mezőtur szövetkezeti városban is ünnepi tanácsülésen emlékeztek meg a város dolgozói, a tsz-tagok, üzemi munkások, értelmiségiek az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulójáról. [...] Tiszaföldvár dolgozói 21-én este ünnepi tanácsulést tartottak. [...] Tiszasason K. Hajdu Lajos vb. elnök tartotta a megemlékezést a december 21-i ünnepi tanácsülésen, melynek résztvevői tiltakozó táviratot küldtek Nyugat-Németország felfegyverzése ellen. [...] Az ujszászi kulturotthon nagytermét zsúfolásig megtöltötte az ünneplő közönség december 21-én. A résztvevők megemlékeztek az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulójáról, s az elmúlt 10 esztendő küzdelmeiről, eredményeiről.” – olvashatjuk.¹⁵⁶ A megemlékezésnek persze másféle formái is voltak. Szegeden például már december 19-én, kiállítás nyílt az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulója tiszteletére. Másnap, december 20-án pedig, „Ünnepi ülésen emlékeztek meg Szeged dolgozói az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának tizedik évfordulójáról” – legalábbis ha hihetünk a *Délmagyarország* december 21-i számának.¹⁵⁷ A *Somogyi Néplap* december 22-i száma pedig arról írt: „ÜNNEPI MŰSZAKOT tartanak december 20–25 között a Kaposvári Textilművek dolgozói a debreceni országgyűlés 10. évfordulója tiszteletére. A négynapos ünnepi műszak első napján [azaz december 20-án] az üzem kultúr csoportjának tagjai zenés műsorral köszöntötték a munkába induló dolgozókat.”¹⁵⁸ Természetesen a textilművek munkásainak (karácsonyba is „belenyúló”) túlmunkája mellett a hivatalos ünnepségek szintén nem maradt el Somogy megyében (sem). „ÜNNEPI TANÁCSÜLÉST tartottak tegnap [december 21-én] a kaposvári városi tanácsnál a debreceni országgyűlés 10. évfordulója tiszteletére.” – olvashatjuk a *Somogyi Néplap* (már említett) december 22-i számában.¹⁵⁹

Az előbbiek kapcsán fontos megemlíteni, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tíz esztendő évfordulója mellett Sztálin 75. születésnapját még külön is meg kellett ünnepelni 1954. december 21-én. Hiába halt meg ugyanis a szovjet diktátor már a megelőző év március 5-én, hiába voltak reformok, a „nagy Sztálin” születése csak nem merülhetett feledésbe. Nem is merült! „Ma emlékezik meg a szovjet nép és vele együtt az egész világ dolgozó népe Joszif Visszárionovics Sztálinnak, Lenin hűséges tanítványának, munkatársának és ügye nagy folytatójának 75. születésnapjáról. [...] Marx, Engels, Lenin és Sztálin, a marxizmus és leninizmus nagy klasszikusai, egész tevékenységükkel arra törekedtek, hogy a munkásság, a dolgozó nép történelemformáló ereje minél eredményesebben és hatékonyabban érvényesüljön. [...] Joszif Visszárionovics Sztálin Lenin hűséges és következetes tanítványa, a lenini eszmék követője, védelmezője és továbbfejlesztője volt.” – egyéb „gyönyörű” gondolatok mellett erről olvashatunk a *Szabad Nép* 1954. december 21-i számának (XII. évfolyam, 355. szám) első oldalán, a *Hetvenöt évvel ezelőtt született Sztálin* címet viselő vezércikkben. S nem csupán az MDP központi lapja emlékezett meg meleg szavakkal az elhunyt szovjet diktátorról, illetve annak 75. születésnapjáról, hanem az

egész magyar sajtó. „Góri városában született 75 esztendővel ezelőtt a nagy tanító, Lenin hűséges tanítványa, Joszif Visszárionovics Sztálin. Nevét a magyar nép többsége a felszabadulás után ismerte meg, hogy mélységesen, soha el nem múló szeretettel, hálával, szívébe zárja.” – olvashatjuk a (már idézett) *Szolnokmegyei Néplap* december 21-i számának (VI. évfolyam, 300. szám) 3. oldalán, a *Mélységes hálával emlékezünk* címet viselő írásműben. Persze a többi napilap sem fukarkodott a dicsérő szavakkal. Nagyon „megható” dolgokat írt Sztálinról és a 75. születésnapról a (már szintén idézett) *Délmagyarország* például. „Hetvenöt éves lenne ma I. V. Sztálin, ha élne. Micsoda idő! S a megélt hetvenhárom év mögött micsoda tapasztalás és bölcsesség.” – egyebek mellett ezt olvashatjuk *A sztálini tanítás ereje* címet viselő írásműben, mely a Csongrád megyei napilap december 21-i számának (X. évfolyam, 301. szám) vezércikke volt. Lényeg: a szovjet diktátor még több mint másfél évvel halála után is „igazi hősnak” számított az állampárt által irányított kommunista sajtó szemében. Sztálin születésnapjáról emlékezni illett, sőt, kellett. A zsarnok kapcsán a deheroizálás csak később, 1956 februárjában, a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa után következett be, azt követően, hogy Hruscsov beszédben leplezte le az elhunyt diktátor bűneit, anélkül, hogy a rendszer egészének bűnös voltát elismerte volna.

(*Utószó*) A Debreceni Református Nagytemplomban elmondott beszéd volt Nagy Imre utolsó nyilvános felszólalása a forradalom kitörését megelőzően. A miniszterelnököt nem sokkal az évfordulás ünnepségek után eltávolították hivatalából és a közéletből, sőt, „helytelen, antimarxista nézetei” miatt, illetve annak okán, hogy megalázó önkritikát nem gyakorolt, pártjából, az MDP-ből is kirúgták. Nagy Imre talajvesztett politikus lett egészen 1956 őszéig. 1956. október 13-án aztán „nagylelkűen” visszavették őt az állampártba, a forradalom idején pedig újból „megjutalmazták” őt egy (rövid életű) miniszterelnökséggel. A forradalom alatt tanúsított tevékenysége, illetve a forradalom meg nem tagadása miatt azonban 1958-ban koncepció perben, halálra ítélték, majd, mint az köztudott, 1958. június 16-án kivégezték. Nagy Imre kísérlete a „létező szocializmus” megreformálására, emberségesebb tételére kudarcot vallott. Ahogyan kudarcot vallott az a törekvés is, hogy december 21-ét valamilyen „szocialista államalapító” ünneppé, a „népfrontos egység” születésnapjává tegyék. 1954. december 21-e után a hazai kommunista hatalom ejtette azt a törekvést, hogy december 21-ét a többi nagy kommunista ünnep mellé emelje. Pontosabban szólva időről időre megemlékeztek az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásáról. Különösen a „szép kerek” 20. 30. 40. évfordulók, illetve az 1969-es 25. évforduló voltak, maradtak emlékezetesek. Ám emlékezetes évfordulók ide vagy oda, olyan nagyszabású, az egész országot átfogó ünnepségsorozat, mint amelyet a tizedik évfordulón láthattunk, már soha többé nem rendeztek. Sem a pártvezetés, sem az államapparátus, sem a törvényhozás nem költözött többé Debrecenbe, maximum néhány rangos párt-, illetve állami vezető tette tiszteletét a cívisvárosban. Igazság szerint 1954 után december 21-e másod-, sőt inkább harmadvonalbeli ünnepé vált.¹⁶⁰ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés köszöntése helyett újfent csak és kizárólag április 4-e, május 1-je és november 7-e, illetve kisebb mértékben március 21-e számított fontos „szocialista” ünnepnek. Legalábbis amíg be nem következett az 1989–90-es politikai fordulat, melyet követően 1991-ben az „ideiglenesen” hazánkban állomásozó szovjet csapatok végleg el nem hagyták Magyarországot, lezárva ezzel egy szomorú „ideiglenes” korszakot.

JEGYZETEK

- 1 Hazánk német megszállásáról, illetve a második világháború idején történt magyarországi eseményekről – más kitűnő munkák mellett – részletesen is olvashatunk: Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Bp., 2010.
- 2 A magyarországi holokausztról, a náci megszállók és a velük kollaborálók felelősségéről – más kiváló munkák mellett – részletesen is szól: Veszprémy László Bernát: *Gyilkos irodák*. Jaffa Kiadó, Bp., 2019.
- 3 Szálasi Ferenc a magyar történelem egyik legsötétebb figurája volt. A „nemzetvezető” dicstelen történelmi szerepéről – más munkák mellett – részletesen is megemlékezik: Paksa Rudolf: Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Jaffa Kiadó, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013.
- 4 Az idézett mondatot, illetve Kemény Gábor október 17-i rádiószózatának teljes szövegét ld.: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL), K 814 Politikai és katonai iratok gyűjteménye 1934–1945, 49. doboz 5. tétel, *A magyar külpolitika hungarista útja címet* viselő kiadvány. Az idézet kapcsán fontosnak tartom megemlíteni, hogy az előbbieken közzétett idézet – a tanulmányban szereplő számos más idézethez hasonlóan – az eredeti írásmód szerint került közlésre.
- 5 Az Ideiglenes Nemzetgyűlésről, annak megalakulásáról, a megalakulás körülményeiről, illetve az új törvényhozó szerv megalakulásának politikai hátteréről – más munkák mellett – részletesen is olvashatunk: Palasik Mária: *Parlamentarizmustól a diktatúráig (1944–1949)*. Országgyűlés Hivatala, Bp., 2017.
- 6 Az idézetet, illetve Vásáry István köszöntőjének teljes szövegét ld.: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésének jegyzőkönyve. In: *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenben összegyűlt, majd később Budapesten összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója*.
- 7 Zsedényi Béla politikai életútjáról részletesen is olvashatunk: Gantner Péter: *Egy elfelejtett államfő*. IAT Kiadó, Bp., 2008.
- 8 Az idézetet ld.: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésének jegyzőkönyve. In: *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenben összegyűlt, majd később Budapesten összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója*.
- 9 Uo.
- 10 Uo.
- 11 Uo.
- 12 Uo.
- 13 Uo.
- 14 Uo.
- 15 Uo.
- 16 Uo.
- 17 Uo.
- 18 Uo.
- 19 Uo.
- 20 Uo.
- 21 Uo.
- 22 Uo.
- 23 Uo.
- 24 Uo.
- 25 A hazai német nemzetiség második világháborút követő sorsával, illetve a németek kitelepítésével – más kitűnő munkák mellett – részletesen is foglalkozik: Dr. Zinner Tibor: *A magyarországi németek kitelepítése/Die aussiedlung der Ungarndeutschen*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2004.
- 26 Az idézetet, illetve a felszólalás teljes szövegét ld.: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésének jegyzőkönyve. In: *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenben összegyűlt, majd később Budapesten összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója*.
- 27 Uo.
- 28 Uo.
- 29 Uo.
- 30 Uo.
- 31 Uo.
- 32 Uo.
- 33 Uo.
- 34 Uo.
- 35 Uo.
- 36 Uo.
- 37 Gerő beszéde után a Nemzeti Parasztpárt nevében Erdei Ferenc emelkedett szólásra. Erdei – számos más dolog mellett – arról beszélt: „*A nemzetnek e válságos órájában a Nemzeti Parasztpárt teljes őszinteséggel és bizalommal lép be a demokratikus pártok szövetségébe.*” Erdei felszólalását követően Takács Ferenc a Szociáldemokrata Párt képviselője szólott az egybegyűltekhöz. „*A háború, tisztelt Nemzetgyűlés, feldulta az országot. Könny, fájdalom és nyomorúság van mindenfelé, amerre az ember elmegy. [...] A föld azoké legyen, akik verejtéküikkel öntözik. Ez a lényege, legfontosabb része a mi programunknak.*” – többek közt ezeket a gondolatokat osztotta meg a szociáldemokrata képviselő. Ezután egy rövid, öt perces szünet következett, melyet követően B. Szabó István kiskgazdapárti képviselő kért és kapott szót. Ő főként a munkásság és a parasztság viszonyáról, illetve a magyar társadalom e két rétegének egymásra utaltságáról beszélt. B. Szabó István – más gondolatok mellett – kijelentette: „*A kiskgazda társadalom sohasem volt a munkásság ellensége, igazán szívéből kívánta mindig a föld-reform megvalósítását, nem azért, mert ő akart*

- belőle földet, hanem mert tudta és érezte, hogy azt a roppant igazságtalanságot, amely az ország földműves társadalmának kijutott, csak földreformon keresztül lehet megszüntetni.*" B. Szabó István szónoklatát követően Keresztes Mihály kommunista képviselő szólott az egybegyűltekhöz. Beszédének középpontjában a földkérdés rendezésének szükségessége állt. Keresztes Mihály – egyebek mellett – leszögezte: „*Mi kommunisták, komolyan törekszünk a földkérdés igazságos rendezésére. Azt akarjuk, hogy földhöz jussanak a földnélküli munkások és kisparasztok.*” Az aznapi ülés utolsó szónokai S. Szabó Ferenc parasztpárti, Valentiny Ágoston szociáldemokrata és Balassa Miklós polgári demokrata politikusok voltak, kik – a többi felszólalóhoz hasonlóan – hitet tettek a demokratikus átalakulás szükségessége mellett. Az idézett gondolatokat, illetve az említett képviselői felszólalásokat ld.: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésének jegyzőkönyve. In: *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója.*
- 38 Az idézetet ld.: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 2. ülésének jegyzőkönyve. In: *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója.*
- 39 Uo.
- 40 Uo.
- 41 Uo.
- 42 Uo.
- 43 A szövetséges hatalmak és Magyarország közötti január 20-i fegyverszüneti egyezményt ld.: *Magyar Történelmi Szöveggyűjtemény 1914–1999 I. kötet.* Szerkesztette: Romsics Ignác, Osiris kiadó, Bp., 2000. 378–382. o.
- 44 Az idézetet, illetve a Nemzeti Szövetség december 29-i ülésének jegyzőkönyvét ld.: Országgyűlési Levéltár: *A Törvényhozók Nemzeti Szövetsége Sopronban tartott üléseinek jegyzőkönyve.*
- 45 Uo.
- 46 Uo.
- 47 Uo.
- 48 Uo.
- 49 Uo.
- 50 Uo.
- 51 Uo.
- 52 A nyilasok országlásának szörnyű mérlegét e tanulmány keretein belül tárgyalni lehetetlen. Ugyanakkor érdemes mégis legalább egy példa erejéig „elidőzni” Szálasi Ferenc és társai uralmának véres mérlege felett. Íme tehát egy példa a sok közül: nem sokkal a nyilas rezsim vége előtt, 1945. február 23-án Vajna Gábor belügyminiszter a Koronatanács tagjai előtt részletes tájékoztatót tartott hazánk bel- és külpolitikai, gazdaságpolitikai, társadalompolitikai és katonapolitikai helyzetéről.
- A nyilas belügyminiszter a belpolitikai helyzet ismertetésénél kijelentette: „*Megemlítem még, hogy a Tábori biztonsági szerveimmel több razzia-át tartottam, melyek közül a legutóbbi, általános razzia eredményét az itt bemutatott összesítés tárgyalja/1. sz. melléklet/. A felkoncolási jog gyakorlása igen jótékonyan érezteti hatását a közbiztonsági szolgálatban. E joggal csendőrségünk példát statuálón él is.*” S hogy mit jelentettek e baljós szavak a mindennapokban? A (belügyminiszter által említett) 1. számú mellékletben erre feketén-fehéren választ kapunk. Túl azon, hogy a melléklet ismerteti az általános razziaák szomorú összesített mérlegét, illetve felsorolja az elkövetett javakat, a „legutóbbi” razzia „eredményét” külön is kiemeli. Eszerint: „*A Nemzetvezető rendeletére a február 2-i razzia eredménye: 996 katonaszökevény, 2325 irányítás nélküli lézengő katoná, 4125 behívó parancsnak eleget nem tett egyén, 64 hadiüzemi munkás, 5 partizán, 5 olasz, 9 orosz, 1 német katonaszökevény, 2 lengyel, 10 román hadifogoly, 129 lézengő munkaszolgálatos, 6 idegen állampolgár, 2 zsidó és 2 munkakerülő, ezenfelül sok fegyver és egyéb hadianyag.*” S hogy ne legyen kétségünk egyes „renitens egyének” borzalmas sorsa felől, a melléklet végén, mintegy „odabiggyesztve”, a következőt olvashatjuk: „*A felkoncolások száma 150.*” Az idézett gondolatokat, illetve Vajna Gábor tájékoztatóját és az 1. számú mellékletet ld.: MNL OL, K 814 Politikai és katonai iratok gyűjteménye 1934–1945, 49. doboz, 4. tétel.
- 53 Nagy Imre első miniszterelnökségéről, illetve az „új szakasz” néven említett reformpolitikáról – más munkák mellett – részletesen is olvashatunk: Rainer M. János: Nagy Imre, Nagy Imre Alapítvány, Bp., 2016.
- 54 Az idézett mondatokat ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–188. ö. e. Az MDP Központi Vezetőségének határozata a *felszabadulás 10. évfordulójának megünneplésére.* A KV határozata kapcsán megjegyzendő, hogy e határozat létrejöttének pontos dátuma nem ismert. A határozat végén ugyanis – a „hagyományos” dátumozás helyett – csupán annyit olvashatunk: „*Kiküldve 1954. szeptember 29-én.*” Vagyis nem lehet tudni, hogy napra pontosan mikor fogalmazták meg a tizedik évfordulóról szóló verdiktet csupán annyit tudhatunk biztosan, hogy a KV határozatát szeptember 29-én küldték ki az érintett párt- és állami szervezetek.
- 55 Az idézetet, illetve az Agitációs és Propaganda Osztály október 30-i javaslatát ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–202. ö. e.
- 56 Uo.
- 57 Uo.
- 58 Uo.
- 59 Uo.

60 Uo.

61 Uo.

62 Uo.

63 Uo.

64 Uo.

65 Zsedényi Bélát 1950. május 31-én tartóztatták le. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés korábbi vezetőjét a Kóvágó József és társai elleni büntetőügy harmadrendű vádlottjaként állították bíróság elé. Zsedényi Bélát két büntetettel vádolták meg. Vádolták egyrészt azzal, hogy a *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* korábbi főszerkesztőjeként teret engedett szovjetellenes, németbarát cikkeknél, s ezzel elősegítette a „fasiszta propagandát”, illetve hazánk háborúba sodródását. Másrészt vádolták azzal is, hogy kémkedett Magyarország ellen. Mindkét vádpontban bűnösnek találta őt a Budapesti Büntetőtörvényszék, s főbüntetéséknél, életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélte. Az 1950. november 27-én született ítélet – egyebek mellett – kimondta: „*A Büntetőtörvényszék jogi értékelése szerint Dr. Zsedényi Béla vádlott ez uszító cikkeivel és a szerkesztése alatt álló lapban hasonló cikkeik nyilvánosságra hozatalával, a sajtó nyilvánosság felhasználásával az országnak a fasiszta háborúba való belesodródását jelentős mértékben elősegítette, amivel háborús bűntette követett el. [...] Dr. Zsedényi Béla vádlott 1945-től kezdve az angol titkosszervezett beszervezett ügynöke.*”. Nem mellesleg Kóvágó József és társai ügyében mások is szigorú büntetést kaptak. Halálos ítélet ugyan nem született, viszont az elsőrendű vádlott Kóvágó József, Budapest korábbi polgármestere és a másodrendű vádlott Almássy Pál szintén, életfogytiglani fegyházbüntetést kaptak. A korábbi polgármestert „...*a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének a büntetében...*” találta bűnösnek a bíróság, illetve abban, hogy (ő is) úgymond „kémkedett” Magyarország ellen. Hasonlóan Almássy Pálhoz, akit ugyancsak kémkedésért ítéltek életfogytiglani, illetve azért, mert „tevékenyen részt vett” a „demokratikus államrend” megdöntésére irányuló „szervezkedésben”. A negyedrendű vádlottat Padányi-Gulyás Bélát kémkedésért ítéltek 15 év fegyházra. Az ötödrendű vádlottat Rubleczky Gézát is kémkedésért ítélte el a bíróság, illetve azért, mert ő is úgymond „szervezkedett” a „demokratikus államrend” ellen. Rubleczky Géza, főbüntetéséknél – a negyedrendű vádlotthoz hasonlóan – 15 év fegyházbüntetést kapott. Emellett „...*valamennyi vádlottat egyenkint 10-10 /tiz-tiz/ évi hivatalvesztésre és politikai jogaik gyakorlatának ugyanilyen időtartamra való felfüggesztésére, valamint vagyonuk teljes elkobzására, mint melékbüntetésre...*” ítélte a bíróság. Az idézeteket,

illetve a november 27-i ítélet teljes szövegét ld.: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban ÁBTL), 2.1. IV/26/b (V-96691/2) Kóvágó József és társai ügye.

66 Palasik Mária parlamenti almanachok alapján készült számtalása szerint: „*1944. december 21. és 1949. április 12. között* [vagyis az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulása és az 1947. augusztus 31-i választások eredményeként létrejött Országgyűlés feloszlata közötti időszakban] *1013 képviselőt és pótképviselőt hívtak be a parlamentbe. Közülük 1949 végéig 80 fő az emigrációt választotta, majd 1956-ban, illetve utána 18 fő. Koncepções perben meghurcoltak 134 főt, internáltak 35 főt, kuláklístára helyeztek 45 főt és családját, valamint házából kitelepítettek és kényszerlakhelyet jelöltek ki 27 egykori képviselőnek és családjának.*” Nem mellesleg „*Voltak többszörös megtorlás is sújtott.*”. Az idézett gondolatokat ld.: Palasik Mária: *Parlamentarizmustól a diktatúráig (1944–1949)*. I. m. 431–432. o.

67 „*Hivatalosan igazolom, hogy dr. Zsedényi Béla /1894. április 5. Aknasuhatag, anyja neve: Stépán Jolán/ 1952. IV. 20-tól 1955. II. 8-ig volt a Budapesti Országos Börtönben. 1955. II. 8-án halt meg gyomorrákban.*” – olvashatjuk abban a levélben, melyet a Budapesti Országos Börtön parancsnoka küldött a Fővárosi Bíróságnak 1957. november 21-én. E levél előzménye az volt, hogy 1957. június 25-én a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte a Budapesti Büntetőtörvényszék 1950-es ítéletét, s új eljárásra kötelezte a Budapesti Fővárosi Bíróságot „*Az eljárást a nyomozati szaktól kell megismételni.*” – olvashatjuk a Legfelsőbb Bíróság, június 25-i végzésében. E végzésnek megfelelően a Budapesti Fővárosi Bíróság 1957 novemberében levélben kereste meg a Budapesti Országos Börtön parancsnokát, „...*hogy közölje, miszerint dr. Zsedényi Béla /1894. április 5. Aknasuhatag, anyja: Stépán Jolán/ előzetes letartóztatásba került 1950 október 16./ letartóztatottnak mi lett a sorsa, mert a rendelkezésre álló adatok szerint a parancsnoksága alatt lévő börtönben meghalt.*”. Erre a november 15-én kelt levélre volt válasz a börtönparancsnok (már említett) november 21-i tájékoztatója. Nem mellesleg nem sokkal az említett levélváltást követően, illetve azt követően, hogy tisztázást nyert: Rubleczky Géza is meghalt a fogság idején, a bíróság lépett. 1957. december 4-én, a Budapesti Fővárosi Bíróság végzést adott ki arról, hogy Zsedényi Béla és Rubleczky Géza „...*ellen a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel bűntette és kémkedés bűntette miatt indult eljárást büntethetőséget megszüntető ok miatt megszünteti.*”. Tekintettel arra, hogy „*A bíróság által beszerzett és az iratokhoz csatolt*

halottianyakönyvi kivonatok tanulsága szerint dr. Zsedényi Béla 1955 február 8.-án, míg Rublecky Géza 1953 év január 19.-én meghalt.” Az idézett gondolatokat, illetve a Zsedényi Béla és Rublecky Géza halálához kapcsolódóan keletkezett leveleket és bírósági végzéseket ld.: ÁBTL, 2.1. IV/26 (V-96691) Kővágó József és társai ügye.

- 68 Zsedényi Béla – Kővágó Józsefhez, Almássy Pálhoz, Padányi-Gulyás Bélához és Rublecky Gézához hasonlóan – ártatlanul került börtönbe, egy zsarnoki rendszer jogtipró eljárásának következményeként. S ha valakinek netán kétségei támadnának az Ideiglenes Nemzetgyűlés korábbi vezetőjének bűnössége, illetve Kővágó József és társai ügyének koncepciója volna kapcsán érdemes felidézni Almássy Pál 1962-ben tett tanúvallomását. Almássy Pál a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága előtt 1962. október 4-én jelent meg, mint beidéztet tanú. A korábbi másodrendű vádlottnak Kővágó József és Padányi-Gulyás Béla ügyében, illetve az 1950-es ítélet felülvizsgálata kapcsán kellett tanúvallomást tennie. Almássy Pál – más gondolatok mellett – a következőket vallotta: „Kővágó József tevékenységére vonatkozóan 1950-ben, mint vádlottárs tettem vallomást. A rendőrségi nyomozás és az ügyészség előtt kényszer hatására tettem terhelő vallomást. A főtárgyaláson csak minket hallgattak ki, tanuk nem voltak. Kővágó ügyével kapcsolatban két tanut kihallgattak Adorjánt és Kakuk József kisgazdapárti titkárt. Hogy Kővágótól utasítást kaptam volna, vagy hogy szervezkedés lett volna az nem felel meg a valóságnak. Ilyen vallomást mégis tettem, de kényszer hatására. A bíróság előtt is teljes kényszer hatása alatt álltam és ezért tartottam fenn a korábbi vallomásomat. A tárgyaláson az ÁVH képviselője a hátam mögött ült a padban és mielőtt bementünk a tárgyalóterembe figyelmeztettek, ha visszavonjuk a vallomásunkat, akkor visszamegyünk a pincébe. [...] Engem fizikailag nem bántalmaztak. De voltak zárkatársaim, akiket bántalmaztak. Engem sokszor fenyegettek, főleg azzal, hogy behozzák a feleséget. Erős katona ember voltam, de teljesen összeomlottam.” Nem mellesleg a Legfelsőbb Bíróság – részben e vallomás, részben más vallomások hatására, illetve a tények alapján – 1962. október 4-én úgy döntött, hogy az akkortájt külföldön tartózkodó Kővágó József és Padányi-Gulyás Béla ellen a büntetőeljárás megszünteti. Igaz zárt tárgyalás volt, s tény az is, hogy Kővágó József és Padányi-Gulyás Béla korábbi politikai tevékenységük, illetve az 1956-os forradalmat követő „disszidálásuk” okán a rendszer ellenségének számítottak. Am mégiscsak a korábbi ítéletet egészében megkérdőjelező új végzés született! Nem mellesleg a tanúvallomást tevő Almássy

Pált, már évekkel korábban, 1957-ben felmentették. „Almássy Pál [...] vádlottat népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben tevékeny részvétel és folytatólagosan elkövetett kénkedés vádjá alól bűncselekmény hiányában felmenti.” – olvashatjuk a Budapesti Fővárosi Bíróság 1957. november 15-én született B. I. 2833/1957/3. számú ítéletében. Ami Zsedényi Béla ügyét illeti: „A Legfelsőbb Bíróság 1963 dec. 9-én a háborus btt. és kénkedés btt. miatt folyamatba tatt [tett] büntetőeljárásat védeljétség folytán megszüntette.” – áll abban a javaslatban, mely 1964. október 23-án keletkezett, tárgya pedig a Zsedényi Béla ügyében nyitott Sz-1166. számú dosszié megsemmisítése volt. Más kérdés, hogy Zsedényi Béla ügyének végleges rendezésére még évtizedeket várni kellett. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés korábbi vezetőjét csak a rendszerváltás idején, 1989. július 6-án rehabilitálták nyilvánosan. Az Igazságügyi Minisztérium ekkor rövid közleményben tudatta, hogy Zsedényi Béla az ellene felhozott vádak kapcsán ártatlan volt. Az idézett gondolatokat, illetve Almássy Pál vallomását, s a Legfelsőbb Bíróság 1962. október 4-i végzését ld.: ÁBTL, 2.1. IV/26/a (V-96691/1) Kővágó József és társai ügye. Az Almássy Pál ügyében hozott B. I. 2833/1957/3. számú ítéletet ld.: ÁBTL, 2.1. IV/26 (V-96691) Kővágó József és társai ügye. Az 1964. október 23-án keletkezett javaslatot ld.: ÁBTL, 2. 1. IX/42 Személyi dossziék megsemmisítésére javaslatok. Mindezek mellett Zsedényi Béla koncepciója ügyéről sokat olvashatunk Gantner Péter (korábban már említett) könyvében, mely az *Egy elfelejtett államfő* címet viseli.

- 69 Az idézett mondatot, illetve az Agitációs és Propaganda Osztály október 30-i javaslatát ld.: MNL OL, M-KS-276. f.-53. cs.-202. ö. e.
- 70 Uo.
- 71 Uo.
- 72 Uo.
- 73 Uo.
- 74 Az idézeteket, illetve a Politikai Bizottság november 3-i döntését ld.: MNL OL, M-KS-276. f.-53. cs.-202. ö. e.
- 75 Az MDP Központi Vezetőségének november 11-i határozatát ld.: MNL OL, M-KS-276. f.-53. cs.-202. ö. e.
- 76 Az idézetet ld.: MNL OL, XIX-A-83-a-537. jegyzőkönyv a Minisztertanács 1954. november 19-i üléséről.
- 77 Az idézett mondatot, illetve az Elnöki Tanács november 23-i ülésének jegyzőkönyvét ld.: MNL OL, XVIII-2-b.
- 78 Az első, reggel 6 órakor induló különvonat „fedélzetén” kellett, hogy utazzanak „...a budapesti, pestmegyei, valamint a dunántúli megyék képviselői és meghívottai.” A vonat a tervek szerint

- Debrecenbe délelőtt tíz órára érkezett volna meg. A második, 6.30-kor induló vonat, „A 424-es ékező és pullman kocsikból álló szerelvény...”, a Minisztertanács tagjait és a külföldi missziók vezetőit kellett, hogy szállítsa. E vonat Debrecenbe való érkezését délelőtt fél 11-re várták. Ami a harmadik vonatot illeti: „21-én 6.40 h. *Motorvonat indul a Nyugati p.u. érkezési oldaláról.*” Ezzel a „Vonattal utaznak: a Politikai Bizottság tagjai.” A PB tagjait szállító vonatnak 10 óra 40 perckor kellett Hajdú-Bihar megye székhelyére megérkeznie, legalábbis a tervek szerint. A visszaút: „21-én 23.20 h. *Motorvonat visszaindul a Politikai Bizottság tagjaival Budapestre. Érkezés: 22-én 03.20 h-kor. 21-én 23.30 h. Visszaindul a 424-es vonat a miniszter elvtársakkal és a missió vezetőikkel. Érkezés: 03.30 h-kor a Nyugati p.u. érkezési oldalára. 21-én 24.h. Befejeződik a fogadás. 22-én 01 h-kor Visszaindul a különvonat Budapestre és az autóbuszok a megyeszékhelyekre. Budapestre érkezés: 5 h-kor a Nyugati p.u. érkezési oldalára, ahonnan a vidéki meghívottakat autóbusz szállítja a szállodákba.*” A buszok kapcsán még azt érdemes tudni, hogy a (már említett) külön buszok az odautazás folyamán „Szabolcs, Hajdu, Szolnok, Békés, Csongrád, Nógrád, Bácskiskun, Borsod, Heves megyék székhelyeiről [...] szállítják a képviselőket és meghívottakat Debrecenbe.”; a visszautazás pedig – láthattuk – az utolsó különvonat indulásával egy időben kezdődött. Az idézett gondolatokat, illetve a november 29-i javaslatot ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e.
- 79 Az idézetet, illetve a november 29-i javaslatot ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e.
- 80 Uo.
- 81 Uo.
- 82 A Politikai Bizottság december 1-i döntése szerint: „1954. december 21-én 6 órákor motorvonattal utazzanak le a Politikai Bizottság tagjai, a K. V. titkárai, Dobi István és Rónai Sándor elvtársak. A 424-es különvonat [6 óra 30 perc helyett] 6 óra 15 perckor induljon, melyen a Minisztertanács tagjai és a diplomáciai képviselők tagjai utazzanak le. A 6 óra 30 perckor induló [harmadik] különvonattal utazzanak le a többi meghívottak.” A vonatok délelőtti érkezési idejére a PB nem adott külön útmutatást, ahogyan arra sem, hogy a Debrecenből való visszaindulás, illetve a Budapestre való visszaérkezés, éjjel-kora hajnalban pontosan mikor legyen. Azt viszont leszögezték: *A fogadás [az esti órákban az Arany Bika szállóban] egy órával tovább tartson és ennek megfelelően a különvonatok később induljanak vissza.*” Az idézett mondatokat, illetve a Politikai Bizottság december 1-i döntését ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e.
- 83 Az idézetet, illetve a Politikai Bizottság december 1-i döntését ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e.
- 84 Uo.
- 85 Uo.
- 86 Uo.
- 87 Uo.
- 88 „Tábornokok / és belügyi vezető tisztek/ / 12+5/” – olvashatjuk az Agitációs és Propaganda Osztály november 29-i javaslatának VI. számú mellékletében. Ezt módosította a Politikai Bizottság 27 főre. Az idézeteket illetve a VI. számú mellékletet és a Politikai Bizottság december 1-i döntést ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e.
- 89 Az MDP KV december 1-i határozatát az 1954. december 21-i debreceni ünnepek forgatókönyvére ld.: MNL OL, M–KS–276. f.–53. cs.–206. ö. e. A határozat kapcsán megjegyzendő, hogy e határozatban egy pontosítás is szerepel. Ugyanis itt már olvashatunk a különvonatok délelőtti érkezési, illetve esti indulási és érkezési idejéről is. Eszerint a 6 órákor induló vonatnak délelőtt 10 órákor kellett Debrecenbe érkeznie, a negyed hétkor induló 424-es különvonatnak 10 óra 15 perckor kellett Debrecen vasútállomásra befutnia, a 6.30-as vonatnak pedig 10 óra 30 perckor; vagyis – a korábbi elképzeléshez hasonlóan – minden vonatnak 3 óra alatt kellett megtennie a Budapest-Debrecen távolságot. Ami a késő esti visszaindulást illeti: „22-én 0.10 h. *Motorvonat visszaindul a Politikai Bizottság tagjaival Budapestre. Érkezés: 22-én 4.10 h-kor. 22-én 0.30 h. Visszaindul a 424-es vonat a miniszter elvtársakkal és a követségek vezetőivel. Érkezés: 4.30 h-kor a Nyugati p.u. érkezési oldalára. 22-én 1. h. Befejeződik a fogadás. 22-én 2. h. Visszaindul a különvonat Budapestre és az autóbuszok a megyeszékhelyekre. Budapestre érkezés: 6 h-kor a Nyugati p.u. érkezési oldalára, ahonnan a vidéki meghívottakat autóbusz szállítja a szállodákba.*” Fontos még megemlíteni, hogy ez a határozat nem tartalmazza azt a kitétel, hogy a büfé minden vonaton díjtalan legyen. Csupán az egyik, a reggel fél hétkor induló különvonat kapcsán olvashatjuk, hogy „A vonaton díjtalan legyen a büffé.” S mivel ez a vonat megegyezik azzal a bizonyos, korábban elsőként indítani tervezett vonattal, amire az eredeti kérdés vonatkozott (csupán a vonat indulásának időpontját módosították), s mivel más vonatok más büféiről itt sincsen szó, így joggal feltételezhetjük, hogy csak egy vasúti büfé kapcsán kellett dönteni, illetve a többi vonaton valószínűleg nem is volt semmilyen büfé, „csak” bőséges reggeli az utazó vendégeknek.
- 90 Az idézeteket, illetve az Elnöki Tanács tagja számára kiküldött leveleket és az Elnöki Tanács döntését ld.: MNL OL, XVIII–2-a 0010/47/1954.

- 91 „December 21.-én ünnepli dolgozó néptünk az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 10 éves évfordulóját. Debrecenben, ahol 10 évvel ezelőtt összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés, december 21.-én ünnepi ülést tart az országgyűlés.” – olvashatjuk a parancs „preambulumában”. Az ünnepi évfordulóval kapcsolatosan aztán a belügyminiszter 17 pontba foglalva felsorolta a Belügyminisztérium, illetve az alá tartozó erőszakszervezetek számára a szükséges teendőket. S hogy mik voltak ezek a teendők?
- Elsőként is a belügyminiszter megparancsolta, hogy „A Belügyminisztérium központi operatív főosztályai és osztályai, a BM. Budapesti Főosztálya és a megyei főosztályok ezen parancs kézhezvételétől fokozott hálózatartást folytassanak.”. Piros László szerint „Különös figyelmet kell fordítani azoknak az ellenséges csoportoknak és személyeknek tevékenységére, akikről feltételezhető, hogy az ünnepségek során terror, vagy diverziós cselekményeket, röpcédulaszórásokat, vagy egyéb ellenséges cselekményeket szándékoznak elkövetni.”. A belügyminiszter az „ellenséges személyek” kapcsán elrendelte azt is, hogy „Az illetékes operatív osztályok az ilyen személyeket vonják fokozottabb hálózati, illetve »T« és »D« ellenőrzés alá.”; továbbá megparancsolta, hogy „Szükség szerint elsősorban Hajdu-Bihar megye területén, illetve Debrecenben, az ilyen ügyeket realizálni kell.” Magyarán mindenképpen eljárást kellett indítani, abban az esetben, ha valaki akár röpcédulázással, akár bármilyen más módon megzavarná az ünnepségek rendjét.
 - Piros László parancsának második pontjában elrendelte: „Allamvédelmi és rendőri vonalon meg kell szervezni az egész ország területén a jelentősebb objektumok biztosítását, 1954. december 20.-án 17 h-tól, 22.-én 8 h-ig. Biztosítani kell, hogy a rendkívüli eseményekről a BM. Miniszteri Ügyelete haladéktalanul értesítést kapjon.”
 - A miniszteri parancs harmadik pontja a „külső ellenségről” szól. Közlebről is arról, hogy az „imperialista ármánykodás” elhárítása érdekében a belügyminiszter előírta: „A BM. I. és VIII. Osztályának feladata, hogy szoros ellenőrzés alá vonja azon kapitalista követségek diplomatáit, illetve állampolgárait, akik december 21.-én Hajdu-Bihar megye és a környező megyék területére utaznak.”
 - A negyedik pontban Piros László úgy rendelkezett: „A BM. III. főosztályának feladata, hogy az ünnepségen – Debrecenben – közreműködő katonai diszszárlóalj legénységét a parancsnokkal együttműködve ellenőrizze és egyes őrségek beosztottainak kiválogatásában közreműködjön.” A miniszter a III. Főosztály feladatául szabta azt is gondoskodjon arról, hogy „...éles lőszert az ünnepségen résztvevő egységekhez ne kerüljön.”. Emellett (a már többször említett) III. Főosztály dolga volt az is, hogy „Szerveze meg a hálózati-operatív munkát az ünnepség biztosításában résztvevő belső karhatalmi és rendőri egységek között.”; továbbá „Gondoskodjon arról, hogy a tűzérési osztálynál baleset ne következhesse be.”.
 - A parancs ötödik pontja – ismételten – a „belső ellenségre”, illetve a röpcédulázásra, az esetleges terrorcselekményekre fókuszál. „A BM. IV. osztálya és a Hajdu-megyei párhuzamos szerve vonalon dolgozó ügynökségen keresztül kísérelje figyelemmel az ünnepségekkel kapcsolatos megnyilvánulásokat, esetleges ellenséges magatartást és a szükséges intézkedéseket tegye meg. Gondoskodjanak arról, hogy ellenséges elemek az ünnepségek színhelyén, a debreceni református nagytemplomban és a református kollégiumban nem készülnek-e terrorcselekmény, vagy diverzió végrehajtására. Tegye meg a megfelelő intézkedéseket a külső és belső ellenséges röpcédula akció elhárítására.” – olvashatjuk a belügyminiszter (némiképp zavaros) megfogalmazásában.
 - Érdekes a parancs hatodik pontja is, mely egy „technikai malőr”, az áramszünet lehetőségét veszi számba. Piros László az áramszünetet, illetve az ezzel járó bonyodalmakat megelőzendő elrendelte: „A BM. V. osztálya a megyei párhuzamos szervével együttműködve gondoskodjon arról, hogy az ünnepség időtartama alatt zavartalan legyen Debrecenben az áramszolgáltatás. Biztosítsa, hogy az esetleges üzemzavar esetén a debreceni és a nyíregyházi erőmű áramszolgáltatása rendelkezésre álljon.”.
 - A belügyminiszter parancsának hetedik pontja a vasúti közlekedés, illetve (a már többször említett) különvonatok biztosításáról szól. „A BM. VII. Főosztálya szerveze meg az ünnepségre induló különvonatok műszaki és technikai ellenőrzését, ellenőrizze a különleges utazásokkor érvényben lévő vasúti szabályzat betartását, ellenőrizze a szerelvények személyzetét, stb. Az érintett vasutvonal mentén fokozott hálózati munkát végezzen, megfelelő operatív és karhatalmi erő beállításával, biztosítsa a Budapest–Debreceni vasutvonalat, jelzőket, váltókat, sorompókat, stb. minden ellenséges cselekménytől.” – olvashatjuk.
 - Piros László parancsának nyolcadik pontjában (ismét) az operatív munkáról olvashatunk: „A BM. IX. és XII. osztálya területüknek megfelelően tegyék meg a szükséges operatív technikai intézkedéseket.”
 - Nem kevésbé érdekes a belügyminiszter parancsának kilencedik pontja, mely – szó szerint – így hangzik: „A BM. Hírosztálya a VII. főosztálylyal együttműködve, biztosítsa a hírközlő szervek zavartalan működését.” Mit takart pontosan a „hírközlő szervek zavartalan működésének

biztosítása”? Nehéz megmondani. Az egyik lehetséges magyarázat az, hogy itt is egyfajta gyakorlati segítségről volt szó, hogy a nyomtatott sajtó, illetve a Magyar Rádió munkatársai a szigorú biztonsági intézkedések mellett is zavartalanul végezhesék munkájukat. A másik lehetséges (bár kevésbé valószínű) magyarázat, hogy a parancs e része a média szigorúbb cenzúrájáról szól, arról, hogy a belügyminiszter nem bízott meg maradéktalanul a sajtóban és rádióban, illetve ezek pártirányításában, s ezért kellett még inkább „segíteni” a hírközlő szerek „zavartalan működését”. A homályos megfogalmazás miatt mindkét magyarázat lehetséges.

- Piros László parancsának tizedik pontjában (ismételt) a közlekedésről olvashatunk. Az ugyanis kevés volt, hogy a vonatközlekedés zavartalan legyen. A közúton sem lehetett semmilyen fennakadás. Ezért aztán a miniszter elrendelte: „Az ORK. a megfelelő rendőri szervek igénybevitelével szervezze meg Budapesten a Nyugati pu.-nál és Debrecenben a forgalom irányítását a pályaudvartól az Arany Bika Szállóig. Az ünnepség ideje alatt biztosítsa az ünnepségre meghívottak zavartalan közlekedését, szervezze meg a gépkocsik parkirozását.”
- Természetesen a közlekedés rendjének biztosítása mellett akadtak még más fontos, a biztonságot érintő feladatok is. „Az ORK. és a Hajdu-Biharmegyei Főosztály rendőri operatív szervei együttműködve tegyenek intézkedéseket az ismert bűnözők ellenőrzésére és tisztítsák meg Debrecen város területét a kétes elemektől.” – olvashatjuk a parancs 11. pontjában.
- A miniszteri parancs 12. pontja az államhatárok védelméről szól. A határvédelem kapcsán Piros László úgy rendelkezett: „A Határőrség parancsnoka intézkedjen, hogy december 18-tól 22-ig a határszakaszokat fokozottabban biztosítsák.” Emellett a határőrség vezetőjének arról is gondoskodnia kellett, hogy „...a kérdéses időszakban elfogott határsértőket gyorsan és alaposan hallgassák ki annak felderítésére, hogy a határsértés nincs-e összefüggésben a debreceni ünnepséggel.”
- „A BM. Titkárság vezetője december 17-től az ünnepségek befejezéséig gyűjtse össze az ezzel kapcsolatos tájékoztató jelentéseket és azokat folyamatosan dolgozza fel.” – olvashatjuk a parancs tizenharmadik pontjában. Megjegyzendő az „ezzel kapcsolatos tájékoztató jelentések” megfogalmazás kapcsán nem egészen világos mi is az a bizonyos „ezzel”? Valószínűleg az ünnepségekkel kapcsolatos jelentésekről volt itt szó, ám a homályos megfogalmazás miatt a parancs eme része (szintén) nem teljesen egyértelmű.
- A parancs 14. pontja viszont – szemben a megelőzővel – határozott és egyértelmű: „Hajdu-Biharmegye területén december 19-én 0 h-tól, 22-én 17 h-ig,

I.foku, Debrecen város területén 19-én 0 h-tól, 22-én 17 h-ig II.foku készütségi szolgálatot rendelék el.”

- Egyértelmű a parancs tizenötödik pontja is: „Hajdu-Biharmegye területén, elsősorban Debrecenben december 20-án 21-én és 22-én süritett rendőrzáró szolgálatot kell szervezni.”
- A miniszteri parancs 16. pontja egy operatív bizottság felállításáról szól. „A Belügyminisztérium Miniszteri Ügyelete mellé december 20-án 17 h-tól, december 22-én 17 h-ig Operatív Bizottságot kell szervezni. Az Operatív Bizottság feladata a debreceni biztosítások, valamint a rendkívüli eseményekkel kapcsolatos intézkedések irányítása.” – olvashatjuk. Nem melleleg a belügyminiszter az említett operatív bizottság tagjait, illetve vezetőjét is kijelölte. Piros László úgy rendelkezett, hogy a bizottság tagjait, illetve az (estleges) rendkívüli eseményekkel kapcsolatos intézkedéseket felügyelő operatív testület vezetője Selmecei György, az Államvédelmi Hatóság alezredese legyen; a bizottság tagjait pedig Kovács Tibort, az ÁVH alezredesét, továbbá Móró Istvánt, Berecz Jánost, Póta Jánost, Bodrogi Józsefet és Kapitány Istvánt, az Államvédelmi Hatóság őrnagyait választotta.
- Ami a miniszteri parancs utolsó, 17. pontját illeti, ebben Piros László, önmagára nézve rendelkezett. Mégpedig oly módon, hogy leszögezte: „A debreceni ünnepségek biztosítására külön intézkedem.” Igaz, hogy mit takart ez a „külön intézkedés”, pontosan nem derül ki. Az idézetek, illetve Piros László belügyminiszter 32. számú parancsát ld.: ÁBTL, 1.5. 6. kötet 3-1536/1954.
- 92 Az idézett gondolatokat ld.: *Ünnepi díszben várja Debrecen az országgyűlés mai ülését* című viselő írás. Megjelent a *Szabad Nép* 1954. évi december 21-i számában (XII. évfolyam 355. szám), a második oldalon.
- 93 Az idézetet ld.: Aczél Tamás–Méray Tibor: *Tisztító vihar*, Jate Kiadó, Szeged, 1989. 285. o. Az említett könyv kapcsán megjegyzendő, hogy a *Tisztító vihar* elsőként nem magyarul, hanem angol nyelven látott napvilágot, New Yorkban, 1959-ben, *The Revolt of the Mind* címmel. Az első magyar nyelvű kiadásra 1961-ben került sor, Londonban. Ami a *Tisztító vihar* szerzőit illeti: Aczél Tamás (1921–1994) a Rákosi-korszakban előbb (1950 és 1953 között) a *Csillag* címet viselő kommunista folyóirat főtítkára volt, utána (1953 és 1956 között) a Magyar Írók Szövetségének titkáránt tevékenykedett, majd a forradalom leverése után emigrált. Méray Tibor (1924–2020) szintén emigránsként élt a forradalom leverését követően, korábban azonban ő is fontos tisztségeket töltött be a Rákosi-korszakban, sőt a „kollációs demokrácia” időszakában is már. 1947 és

- 1949 között a már említett *Csillag* című folyóirat felelős szerkesztője volt, 1953 és 1954 között pedig a Magyar Írók Szövetségének párttitkáraként tevékenykedett. Dolgozott a *Szabad Népnél* is 1954–55-ben, innen azonban Nagy Imre félreállítását követően eltávolították. Mind Aczél Tamás, mind Méray Tibor közelről ismerte a Rákos-rendszert, ugyanakkor mindketten – részben kritikusan, részben önkritikusan – szembe is fordultak a diktatúrával. Az általuk írt *Tisztító vihar* épp ezért fontos, a Rákosi-korszak ismerete szempontjából megkerülhetetlen alkotás. Ugyanis két, a sztálinista diktatúrát közelről ismerő, ugyanakkor a rendszer elvetemült voltát felismerő szerző tollából kapunk képet a magyar történelem egyik legsötétebb időszakáról.
- 94 Az idézetet ld.: Aczél Tamás–Méray Tibor: *Tisztító vihar*, i. m. 285. o.
- 95 Uo.
- 96 Uo.
- 97 Az idézett mondatokat ld.: *Az Országgyűlés ünnepi ülése Debrecenben* címet viselő írás. Megjelent a *Szabad Nép* XII. évfolyamának 356. számában, 1–4. oldal. Idézett mondatok az első oldalon.
- 98 Az idézetet ld.: *Koszorúzási ünnepség a debreceni szovjet emlékműnél* címet viselő cikk. In: *Szabad Nép*, XII. évfolyam, 356. szám, 4. o.
- 99 Uo.
- 100 Uo.
- 101 Uo.
- 102 Uo.
- 103 Az idézetet ld.: *Emléktáblát helyeztek el az Ideiglenes Nemzetgyűlés alakuló ülésének emlékeztére a Debreceni Református Kollégiumban* címet viselő írás. In: *Szabad Nép*, XII. évfolyam, 356. szám, 4. o.
- 104 Uo.
- 105 Uo.
- 106 Uo.
- 107 Uo.
- 108 Az idézett mondatokat, illetve *Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása előtt* címet viselő cikket ld.: *Néplap*, XI. évfolyam, 305. szám, 3. o. 1954. december 22.
- 109 Uo.
- 110 Az idézett mondatokat, illetve a december 21-i ünnepi ülés megnyitásának pontos leírását ld.: Az 1953. évi július hó 3-ára összehívott Országgyűlés naplója, I. kötet.
- 111 Az idézetet, illetve Rónai Sándor beszédét ld.: Az 1953. évi július hó 3-ára összehívott Országgyűlés naplója, I. kötet.
- 112 Uo.
- 113 1954. október 23-án az Észak-atlanti Tanács határozatot hozott a Német Szövetségi Köztársaság meghívásáról a NATO-ba. Az NSZK néhány hónappal később, 1955. május 6-án csatlakozott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez, azt követően, hogy a csatlakozáshoz kapcsolódó szerződéseket az érintett országok parlamentjei, mindenütt ratifikálták. Az NSZK csatlakozása a NATO-hoz szerves része volt annak a folyamatnak, melynek során Németország polgári-demokratikus részét a „fejlett nyugathoz” integrálták, párhuzamosan azzal, hogy a szovjetbarát Német Demokratikus Köztársaság a „Béketáborhoz” csatlakozott, tagja lett a Varsói Szerződésnek és a KGST-nek. Ennek a „szétfelződésnek” volt az egyik fontos állomása az NSZK NATO-tagsága, mely ellen a szovjetek eredménytelenül tiltakoztak. Az NSZK csatlakozásáról a NATO-hoz egyéb munkák mellett részletesen is olvashatunk: Manfred Görtemaker: *A Német Szövetségi Köztársaság története az alapítástól napjainkig (Geschichte der Bundesrepublik Deutschland von der gründung bis zur gegenwart)*, Korona Kiadó, Bp., 2003.
- 114 Az idézetet ld.: Az 1953. évi július hó 3-ára összehívott Országgyűlés naplója, I. kötet.
- 115 Uo.
- 116 Uo.
- 117 Uo.
- 118 Uo.
- 119 Uo.
- 120 Uo.
- 121 Uo.
- 122 Uo.
- 123 Uo.
- 124 Uo.
- 125 Uo.
- 126 Uo.
- 127 Uo.
- 128 Uo.
- 129 Uo.
- 130 Uo.
- 131 Uo.
- 132 Uo.
- 133 Uo.
- 134 Uo.
- 135 Uo.
- 136 „Tisztelt Országgyűlés! Mélyen megilletődve álok és szólok ezen a helyen, ahol egy évtizeddel ezelőtt megindult a független állami lét, a megújhodás útján a magyar nemzet, végérvényesen országa kormányrujájához lépett a magyar nép.” – kezdte beszédét Dobi István. Ezt követően – az előtte felszólalókhöz hasonlóan – ő is dicsérte a Szovjetuniót, a 10 esztendő „népi demokratikus” fejlődést, illetve mindazon „csodákat”, amiket a „szocialista” állam nyújtott „dolgozóinak”. Dobi külön is méltatta a termelőszövetkezeteket. Az Elnöki Tanács elnöke szerint: „A termelőszövetkezet szinte korlátlan lehetőségeket teremt a mezőgazdasági termelés fokozására.” Nem mellesleg a következő szónok, Szabó Pál, a Hazafias Népfront Országos

Tanácsának elnöke szintén méltatta a „szocialista” fejlődést és a „szocialista” mezőgazdaságot. Igaz, ő konkrétan a „termelőszövetkezet” szót nem ejtette ki, azt azonban a mezőgazdaság, illetve általában a vidék kapcsán fontosnak tartotta leszögezni: „A város felé közeledő fálu felvirágzásának alapfeltétele ez a szocialista mezőgazdasággért folytatott alkotó munka. Az a szocialista mezőgazdasággért folytatott munka, amely alig pár éves tapogatózó lépések után végre rátalált arra az egyetlen járható útra, amelyről nincs elágazás, s amely soha nem álmódott fokára vezet el bennünket a mezőgazdasági termelésnek, az emberi jólétnek.” A Szabó Pált követő szónok Péter János református püspök volt, aki – más gondolatok mellett – a következő szavakkal köszöntötte az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának tizedik évfordulóját: „A magyar református gyülekezetek hálásak azért, hogy az ősi kollégium oratóriumának megszentelt falán az 1849. emlékeit hirdető emléktábla mellé ma új emléktábla került, amely a nép új életének kezdetét hirdeti. Hálásak a magyar református gyülekezetek azért, hogy a néphatalom képviselete, országgyűlésünk, erre a mai nemzeti ünnepre a debreceni református nagytemplomot választotta otthonául. A református gyülekezetek buzgó háláadásban kérnek áldást nemcsak erre a mai ünnepi tanácskozáásra, hanem népünk vezető erőinek s a nép államának további országépítő terveire is.” A „nép állama” iránti elkötelezettség kifejezése nem hiányzott a következő szónok, Beresztóczy Miklós beszédéből sem. „Az új magyar népi államhatalom létrejötte tizéves évfordulójának megörökítéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásába meghatódott és büszke lélekkel kapcsolódom be, mint hazánk sorsát szíven viselő katolikus pap is. [...] Népünk papjai vagyunk jobban, mint a történelem bármelyik időszakában e magyar földön. S mert ennek öntudatára ébresztett a felszabadult magyar élet, azért lett számunkra is ünnep az új magyar alkotmány létrehozása, az elmúlt 10 év egyik legnagyobb magyar tette, amely felemelkedő életünk gerincébe helyezte a szabad vallásyakorlás elvét is. [...] Tíz év határvééhez érve, a magyar hazához hű katolikus pap is boldogan tekint vissza az elmúlt esztendőkre.” – így köszöntötte a tíz esztendő „népi hatalmat” a Katolikus Papok Országos Békebizottságának elnöke. A következő szónok, Vass Istvánné, az MNDSZ főtitkára, értelemszerűen, főként a nők nevében szól, s méltatta azt a „népi demokratikus” fejlődést, mely tíz esztendő alatt hazánkban bekövetkezett.

„A magyar asszonyok és leányok a társadalmi és gazdasági élet minden területén tudásuk és képességük legjavát adva, áldozatkész, lelkes munkával vettek részt az elmúlt 10 év alatt az

országépítésben.” – mondotta többek közt Vass Istvánné. Nagyon lelkes volt a következő felszólaló, Erdei Ferenc is. Nála, ráadásul, a személyes motívum is megjelent. Túl azon, hogy dicsérte az Ideiglenes Nemzetgyűlést, s a „felszabadult” Magyarországot, azt sem mulasztotta el leszögezni, hogy milyen szerepe volt neki magának a tíz évvel korábbi eseményekben. „Akkor, 1944. december 21-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés küldöttje voltam. Az a város küldött követének, amelyet a győzelmes szovjet hadsereg fegyvereivel az első között szabadítottak fel, s amely úgy küldött, mint olyan képviselőjét, aki a Horthy-rendszer idejében is a felszabadulásért dolgozott, s a felszabadulás után országépítésünk első lépésénél is erejéhez képest kivette a részét a munkából.” – e szép szavakkal emlékezett meg saját szerepéről a földművelésügyi miniszter. Nála azért szerényebb volt a következő szónok, Gáspár Sándor. Ő saját személyéről nemigen beszélt. A SZOT titkára megelégedett az Ideiglenes Nemzetgyűlés méltatásával, a „szocialista” Magyarországot életető „szokásos” dicshimnuszokkal, illetőleg önmaga kapcsán mindösszesen annyit mondott: „Az Ideiglenes Nemzetgyűlés történelmi jelentőségének törvénybeiktatásáról szóló törvényjavaslatot elfogadom. (Nagy taps.)” Az előbbieken idézett gondolat egyébként Gáspár Sándor beszédének záró gondolata volt. Végül, de nem utolsósorban ott volt az utolsó felszólaló, Kádas István, a DISZ Központi Vezetőségének titkára. Ő – a többi szónokhoz hasonlóan – emelkedett hangnemből beszélt az Ideiglenes Nemzetgyűlésről, az eltelt tíz esztendőről, illetve megvető szavakkal ostorozta az „imperialista ellenséget”. „Tíz év nem nagy idő egy nép történetében, de új arcú ifjúságunk erkölcsi felfogása, érettsége, szilárd hite és lelkesedése: szép tanúbizonysága kivívott eredményeinknek. [...] Most, amikor a magyar ifjúság azt tapasztalja, hogy a német militaristák új fegyvereket kovácsolnak, új zsoldos hadsereget szerveznek – elszántan és határozottan »nem«-et kiált. Nem engedjük, hogy országunk ismét nemzetgyarmat legyen.” – mondotta – többek közt – az ifjúsági vezető. Beszéde végén pedig (ő is) leszögezte: „Az előterjesztett törvényjavaslatot a magyar ifjúság és a magam nevében örömmel elfogadom. (Nagy taps.)” Az idézett hozzászólásokat ld.: Az 1953. évi július hó 3-ára összehívott Országgyűlés naplója, I. kötet.

137 Az idézetet ld.: *Koszorúzás ünnepség a Kossuth-szobornál* címet viselő írás. In: *Szabad Nép*, XII. évfolyam, 356. szám, 4. o. 1954. december 22.

138 Uo.

139 Uo.

140 Uo.

141 Uo.

- 142 Az idézetet, illetve *A debreceni dolgozók szinpompás fáklyás felvonulása* címet viselő cikket ld.: *Szabad Nép*, XII. évfolyam, 356. szám, 4. o.
- 143 Az idézetet ld.: *Fogadás az Arany Bika Szállóban* címet viselő írás. Megjelent 1954. december 22-én, a *Magyar Nemzet* X. évfolyam 302. számának 6. oldalán. Az idézett cikk kapcsán megjegyzendő, hogy az állampárt központi lapja a *Szabad Nép* is megjelentetett egy *Fogadás az Arany Bika Szállóban* címet viselő írásművet (XII. évfolyam, 356. szám, 4. o.), s ez az írás majdhogynem szóról szóra ugyanazt tartalmazta, mint a Hazafias Népfőnter lapjának ugyanazon címet viselő cikke.
- 144 Az idézett mondatot ld.: *Fogadás az Arany Bika Szállóban*. In: *Magyar Nemzet*, X. évfolyam, 302. szám, 6. o. 1954. december 22.
- 145 Uo.
- 146 Az idézetet ld.: Aczél Tamás–Méray Tibor: *Tisztító vihar*. I. m. 288. o.
- 147 A történethez ugyanakkor hozzátartozik, hogy azért nem csupán vidám mulatozás folyt az Arany Bika szállóban 1954. december 21-én este. Az esti fogadásra ugyanis – a politikusok és diplomaták mellett – meghívták néhány író is. Ők pedig – a meghívott párt- és állami vezetők többségével ellentétben – Nagy Imrével, illetve az „új szakasz” politikájával szimpatizáltak, Rákosit, Gerőt és az általuk képviselt vezetési módszereket pedig addigra már szívből meggyűlöltek. Nyílt kenyértörésre ekkor még ugyan nem került sor, ám a feszültség az írók és a sztálinista irányzat hívei között már jelentkezett. „Pontosan szemben velük, a terem másik oldalánál, beszélgető, nevetgélő társaság gyűlt össze. Az asztalfőn, mint rendesen, ott ült Rákosi Máttyás, borospohárral a kezében. Bal oldalán egyik hűséges és megbízható híve, a hírhedt békeharcosnő, a moszkovita történész, számos párt- és állami funkció birtokosa, a hajdankori szépség, Andics Erzsébet. Mellette férje, Berei Andor; e pillanatban a párt agit-prop. osztályának vezetője...” – olvashatjuk Aczél Tamás és Méray Tibor (már többször idézett) *Tisztító vihar* címet viselő könyvében. Szintén e könyvből tudhatjuk meg, hogy december 21-én este Rákosi Máttyás asztalánál ült Lakatos Éva, Andics Erzsébet helyettese, kit az Aczél–Méray szerzőpáros „nemes egyszerűséggel” csak úgy jellemezett „...egy öregedő moszkovita vénlány, a keserű merevség és párthűség szószólója...”. A zsarnok társágában foglalt helyet „...Ács Lajos, a politikai bizottság tagja (aki az imént megállt az írók asztala mellett, de néhány gyors és éles kérdéstől megzavartan, szinte futva menekült a szomszédság biztosabb vizeire), s a többiek, akik tágra nyílt szemmel és fárdatatlan érdeklődéssel figyelték a nagy vezért és bölcs atyát, akinek, mint rendesen, most sem állt be a szája...”. Miről beszélt Rákosi Máttyás? Ezt a *Tisztító vihar* szer-

zőpárosa nem részletezte. Azt azonban fontosnak tartották megemlíteni, hogy „Az írók igyekeztek nem odanézni...” (Rákosi asztala felé); illetőleg „...ekkoriban már mindent elkövettek, hogy elkerüljék egykori bálványukat, hogy ne kelljen beszélniök és ne kelljen kezét fogniok vele...”. E feszült hangulatú fogadásba „csöppent bele” aztán Nagy Imre. A miniszterelnök megjelenéséről a pártellenzéki szerzőpáros könyvében a következőket olvashatjuk: „Ebben a pillanatban a lépcsőn egy alacsony, cvikkeres, nagybajuszú férfi lépeget lefelé, egyedül, s érdeklődve nézeget szét a teremben. Nem volt körülötte udvartartás, nem kísérte hódoló csapata, magányosan jött, sétálva s kissé élvezve a borközi hangulatot: mint aki otthon van ebben a városban, ebben a sok mulatást látott szállóiban. Megigazitotta csipetét. Nagy Imre volt.” Az írók természetesen felfigyeltek a kormányfő érkezésére. „Urbán Ernő, az Uborkafa szerzője, akiről közudomású volt, hogy személyes baráti szálak fűzik hozzá, felállt. – Idehívom közénk – mondta. A többiek helyeslően bólintottak.” – olvashatjuk. Az írók persze nem csak szimpátiából hívták oda Nagy Imrét, hanem azért is mert „Amúgy is volt némi mondanivalójuk számára az elmúlt hetek eseményeiről s erről a mai beszédéről különösképpen...”. S miután Nagy Imre elfogadta a meghívást és helyet foglalt elvarátaiban kapott bizony néhány keresetlen szót. „Az írók pedig nem titkolták véleményüket, és megmondták az öregnek, hogy nem tetszett nekik a beszéde. Nagy Imre nem vette zokon a bírálatot, de nem is vitakozott vele; érezhető volt, hogy sok minden van, amit szeretne elmondani, de nem mondhat el.” Mint az előbbi leírásból is látható az Arany Bika szállóban együtt, de ugyanakkor mégis elkülönülve, külön asztaloknál ülve, egymással nem kommunikálva, ellenségeskedve ünnepeltek az amúgy egy párt-hoz tartozó Nagy Imre és Rákosi Máttyás, illetve a Nagy Imréhez hű értelmiségiek és a sztálinista vonal hívei. Érdekes módon (az egyébként nem túl szentimentális) Rákosi Máttyás visszaemlékezésében is olvashatunk az írók és a közte lévő feszültségről. A diktátor erről így emlékezett: „A Bika Szállóban, egy nagy asztal körül ültek azok az írók, akiknek zömét 1956 októberében a barikád másik oldalán láthattunk, s szinte falták Nagy Imre minden szavát, amellyel őket helytelen nézeteikben megerősítette. Amikor az asztalhoz léptem, zavart csend támadt, mindenki elhallgatott. Ez a csend számomra többet mondott minden magyarázatnál.” Az idézett gondolatokat ld.: Aczél Tamás–Méray Tibor: *Tisztító vihar*. I. m. 307–309. o.; illetve Rákosi Máttyás: *Visszaemlékezések 1940–1956* 2. kötet, Szerkesztette: Feit István, Gellériné Lázár Márta, Sipos Levente, Napvilág Kiadó, Bp., 985. o.

- 148 Az idézetet ld.: *Ünnepi megemlékezések ország-szerte* címet viselő írás. Megjelent 1954. december 22-én, a *Magyar Nemzet* X. évfolyam 302. számának, a 6. oldalán.
- 149 Uo.
- 150 Uo.
- 151 Uo.
- 152 Uo.
- 153 Uo.
- 154 Az idézetet ld.: *Megyénk dolgozói bensőségesen ünnepelték az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóját* címet viselő írás. In: *Szolnokmegyei Néplap*, VI. évfolyam, 302. szám, 3. o. 1954. december 23.
- 155 Uo.
- 156 Uo.
- 157 A december 19-i kiállításról a *Délmagyarország* X. évfolyamának 301. számában az első oldalon olvashatunk. Szintén ugyanitt, az első oldalon olvashatunk a 10. évforduló előtt tisztelgő ünnepi ülésről is, az idézett gondolat pedig nem más, mint az ünnepi ülésről tudósító cikk címe.
- 158 Az idézetet lásd a *Somogyi Néplap* XI. évfolyamának 302. számában, a negyedik oldalon, a *Hírek* címet viselő rovatban.
- 159 Uo.
- 160 Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 20. évfordulóján, Debrecenben számos ünnepi programot rendeztek. A *Népszabadság* úgy tudta: „*Hétfőn* [1964. december 21-én] zászló-díszbe öltözött Debrecen. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága, a forradalmi munkás-paraszt kormány, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Magyar Szocialista Munkáspárt Hajdú-Bihar megyei Bizottsága ünnepségeket rendezett az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának húszadik évfordulója alkalmából. [...] Az ünnepségek kegyeletes megemlékezéssel kezdődtek. Megkoszorúzták az Alföldi-palota előtti szovjet hősi emlékművet. [...] A délelőtti folyamán koszorúzási ünnepség volt a Benedek téri román hősi emlékműnél is.” Ezt követően, „*Délben* a városi tanács nagytermében Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke, az Elnöki Tanács nevében kitüntetések nyújtott át...” A kitüntetések kiosztását követően „*Délután* az Ideiglenes Nemzetgyűlés egykori üléstermében, a kollégium oratóriumában ünnepséget rendeztek.” Az este folyamán fogadásra került sor az Arany Bika szállóban. Ezen „*A fogadáson megjelentek az ünnepségeken részt vett párt- és állami vezetők, országgyűlési képviselők, ideiglenes nemzetgyűlési tagok, a Hajdú-Bihar megyei és a debreceni munkásmozgalom régi harcosai, valamint a megye és a város vezetői, társadalmi, gazdasági és kulturális életének képviselői.*”; illetőleg „*A fogadásra jelen volt a szovjet és a román nagykövetség is.*” Az idézett

gondolatokat ld.: *Ünnepségek Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 20. évfordulóján* címet viselő írás. In: *Népszabadság*, XXII. évfolyam, 299. szám (1964. december 22.) 1–3. o. Idézett gondolatok az első és a harmadik oldalon. Az idézett cikk kapcsán érdemes megjegyezni, hogy egy hasonló tartalmú írással találkozhatunk a *Népszabadság* 1969. december 21-i számában (XXVII. évfolyam, 297. szám). Ugyanis itt jelent meg a *Díszünnepség Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 25. évfordulóján* címet viselő írás (1–3. o.), mely írás, számos ponton nagyon emlékeztet az öt évvel korábbi cikkekre. Az egyetlen nagy különbség, hogy a negyedszázados évfordulót, nem december 21-én, vasárnap (aranyvasárnap), hanem egy nappal korábban december 20-án, szombaton köszöntötték. „*Negyedszázaddal ezelőtt – 1944. december 21-én – a történelmi múltú Debrecenben tartotta meg alakuló ülését a felszabadult országrész képviselőiből összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés. Nemzeti újjászületésünk e nevezetes évfordulója alkalmából a forradalmi munkás-paraszt kormány, az országgyűlés és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 25. évfordulója alkalmából az ősi falak között, a kollégium oratóriumában szombaton délután ünnepi ülést tartott. [...] Este az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 25. évfordulója alkalmából a debreceni Arany Bika Szállóban a forradalmi munkás-paraszt kormány és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa fogadást adott az ünnepi gyűlésen részt vevők tiszteletére.*” – olvashatjuk. Nem melleleg 1974-ben, a harmincadik ünnepi évfordulón, már másképp zajlottak a dolgok. Amellett, hogy az évforduló köszöntését (ismét) december 21-re (szombatra) tették, az ünnepi programok is változtak. Elmaradt például a „megszokott” fogadás az Arany Bika szállóban, volt viszont ünnepélyes gyáravatás. „*Harminc évvel ezelőtt, 1944. december 21-én alakult meg Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, amelynek a felszabadult országrész csaknem kétfélmillió lakója képviselőletében 230 tagja volt. Az évforduló alkalmából szombaton ünnepséget rendeztek Debrecenben. Délelőtt az ősi református kollégiumban elhelyezett márványtáblánál – amely az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának helyét jelöli – a Hajdú-Bihar megyei és a debreceni népfrontbizottság vezetői koszorút helyeztek el. Ezután az Alföldi palota előtti szovjet emlékműnél díszelgessel egybekötött koszorúzási ünnepséget rendeztek. [...] Ezután a megyei tanács nagytermében a Hajdú-Bihar megyei tanács és a Hazafias Népfront megyei bizottsága az Ideiglenes Nemzetgyűlés és a kormány megalakulása 30. évfordulója alkalmából*

együttes ünnepi ülést rendezett. [...] Szombaton [azaz december 21-én] ünnepélyes keretek között adták át rendeltetésének a Tanért Vállalat új debreceni gyárát. Az avatáson részt vett az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 30. évfordulójának ünnepségén megjelent több budapesti vendég is.” – olvashatjuk a Népszabadság 1974. december 22-én megjelent számának (XXXII. évfolyam, 299. szám) 5. oldalán, az Ünnepség Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 30. évfordulóján és a Felavatták az új debreceni tanszergyárt címet viselő cikkekben. Ami a negyvenedik évfordulót illeti: „Újkori történelmünk kiemelkedő eseményére, az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának 40. évfordulójára emlékeztek tegnap [azaz 1984. december 21-én] Debrecenben. [...] A Magyar Népköztársaság országgyűlése, a Minisztertanács és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa által rendezett ünnepség vendégeit szállító különvonat fél 11 órakor gördült be a debreceni pályaudvarra, ahol Sikula György, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának első titkára, Szabó Imre, a megyei tanács elnöke, Postás Sándor, a városi pártbizottság első titkára és Ács István, a városi tanács elnöke fogadták őket, köztük Kádár Jánost, az MSZMP Központi Bizottságának első titkárát, Losonczy Pált, az Elnöki Tanács elnökét, Lázár Györgyöt, a Minisztertanács elnökét, Sarlós Istvánt, az országgyűlés elnökét és Gáspár

Sándort, a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnökét, a Politikai Bizottság tagjait; a kormány több tagját, politikai, társadalmi életünk sok neves képviselőjét, a 40 évvel ezelőtti események résztvevőit. Úttörők egy-egy szál virággal köszöntötték a vendégeket, akik a pályaudvarról autóbuszon folytatták útjukat a fellobogózott városon át, a lakosság több ezres sorfala között, az Arany Bika Szállóba. Az ünnepi alkalomból délelőtt 11 órakor koszorúzási ünnepséget rendeztek a Vörös Hadsereg útján levő Felszabadulási Emlékműnél. [...] Déli 12 óra előtt benépesült a Református Kollégium oratóriuma, a történelmi esemény színhelye, amelynek kapujában tógás diákok köszöntötték az ünnepség résztvevőit. Kossuth egykori képviselői helyén – hasonlóan a negyven éve történetekhez – virágcsokrot helyeztek el. Delet jelzett a Nagytemplom Rákóczi-harangja, az oratórium orgonáján felcsendült a Himnusz, majd Sarlós István emelkedett szólásra. [...] Az ünnepi ülés a Szózat hangjaival ért véget. Délután az Arany Bika Szállóban az országgyűlés, a Minisztertanács és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa fogadást adott az ünnepség részvevőinek tiszteletére.” Az idézett gondolatokat ld.: *Ünnepi ülés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának 40. évfordulóján* címet viselő írás. Megjelent a *Népszabadság* 1984. december 22-i számának (XLII. évfolyam, 300. szám) első és második oldalán. Idézett gondolatok az 1–2. oldalon.